

Cilt/Volume 8, Sayı/Issue 16, Ocak/January 2026, ss. 169-186.

Geliş Tarihi–Received Date: 25.03.2025 Kabul Tarihi–Accepted Date: 01.10.2025

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

1787-1792 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1665606>

 MUSTAFA ÜNVER*

ÖZ

Bu araştırmada, 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşları döneminde İstanbul'a gelen Osmanlı'nın düşmanı ile müttefiki devletlerin elçilerine, görev süreleri içerisinde tahsis edilen tayinat ödemeleri üzerinde durulmaktadır. Bunlardan Rusya ve Avusturya, Osmanlı Devleti'nin savaştığı devletleri oluştururken İsveç ve Prusya ise müttefiki konumundadır. Çalışmanın giriş kısmında Osmanlı Devleti'nin diplomatik tarihinde yaşanan dönüşümler hakkında bilgi verilmiştir. Ardından ilgili savaşa ortam sağlayan gelişmeler, devletlerin hedef ve eylemleri ana hatlarıyla ortaya konmuştur. Üçüncü olarak ise tayinat hususuna dair kavram ve metotlar kısaca açıklanmıştır. En son ise ilgili dönem, *hazırlık süreci ve savaş dönemi* ile *barış müzakereleri ve antlaşmaları süreci* olarak iki başlık altında incelenip değerlendirilmiştir. Nitekim bu süreçte tayin edilen bahse konu devlet elçilerinin karşılaştıkları muameleler ile aldıkları tayinat miktar ve sürelerindeki farklılıkların mukayesesi araştırmanın problematiğini oluşturmaktadır. Mukayese yapılırken ilgili *devletlerin askeri gücü, Osmanlı ile dostluk ilişkileri ve dönemsel şartlar* gibi üç ana argümanın etkisi esas alınmıştır. Çalışmanın sonucunda; tahsis edilen tayinat miktarlarının, belli kaideler ile elçilerin rütbe ve maslahatları baz alınarak birbirine emsal şekilde verildiği görülmüştür. Bununla birlikte miktarların, bazı elçiler ve devletler özelinde de bahsi geçen bu üç argüman çerçevesinde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca iki dönemde de hem müttefik hem de savaşılan devletlere tayinat ödemeleri yapılırken genellikle yanlışlıkla ya da bilinçli bir şekilde altı ay kuralı aşılmıştır. Bu durumun, herhangi bir argümanla da doğrudan alakalı olmadığı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Diplomasi, Tayinat, Elçi.

THE RECEPTION OF AMBASSADORS AND THE TAYİNAT PRACTICES IN THE OTTOMAN STATE DURING THE WARS OF 1787-1792

ABSTRACT

This study focuses on the tayinat payments allocated to the ambassadors of the Ottoman enemies and allies sent to Istanbul during the Ottoman-Russian and Austrian Wars of 1787-1792. Russia and Austria were the states with which the Ottoman Empire was at war, while Sweden and Prussia were its allies. In the introduction part of the study, information about the transformations in the diplomatic history of the Ottoman Empire is given. Then, the developments that paved the way for the related war and the goals and actions of the states are outlined. Thirdly, the concepts and methods of tayinat are briefly explained. Finally, the relevant period is analysed and evaluated under two headings: *the preparatory and war period* and *the peace negotiations and treaties process*. As a matter of fact, the comparison of the treatment of the ambassadors of the aforementioned states appointed in this process and the differences in the amount and duration of the tayinat they received constitute the problematics of the research. The comparison is based on three main arguments such as *the military power of the related states, their friendly relations with the Ottoman Empire and the periodical conditions*. As a result of the study; it has been observed that the amounts of tayinat allocated were similar to each other based on certain rules and the rank and interests of the ambassadors. However, it has been determined that the amounts differed in the framework of these three arguments in the case of some ambassadors and states. In addition, in both periods, the six-month rule was

* Öğr. Gör., Milli savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, E-Posta: munver@hotmail.com, **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0003-2655-5269>, **RORID:** <https://ror.org/010t24d82>.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

often exceeded, either accidentally or deliberately, when making tayinat payments to both allied and belligerent states. It has been evaluated that this situation is not directly related to any argument.

Keywords: Ottoman, Diplomacy, Tayinat, Ambassador.

GİRİŞ

18. yüzyılın başlarından itibaren Rusya, Avusturya, İsveç ve Prusya gibi devletler, Osmanlı Devleti'nin geleneksel diplomatik tutumunda büyük değişimlerin yaşanması ve uygulanması hususunda önemli yer teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti, 1683-1699 yılları arasında Kutsal İttifak devletleriyle olan mücadelesini, 1699 Karlofça ve 1700 İstanbul antlaşmaları ile neticelendirmiş ve bu doğrultuda hem prestij hem de askerî manada büyük darbeler almıştır. Gerçekte de Osmanlı yönetimi, Balkanların ve İstanbul'un fethinden 18. yüzyıla değin etkin askerî gücüne dayanarak tek taraflı ve kendi İslamî kurallarına göre şekillendirdiği antlaşmaları (ahidname) karşı devlete bahşetmişti. Ama Karlofça Antlaşması ile yeni bir sürece dahil olarak Vestfalya Sistemi'nin¹ getirmiş olduğu beynelmil diplomatik ve temsil kurallarını fiilen kabul etmek zorunda kaldı. Böylelikle daha önce muhatap saymadığı Hristiyan devletler ile uluslararası hukuk normlarına uygun bir şekilde karşılıklı antlaşma (muahede) uygulamasının ilk örneğini² gerçekleştirdi.³ Ayrıca artık Osmanlı Devleti, Avrupa'ya karşı daha savunmacı bir yaklaşım sergilemeye başlarken tarihinde ilk kez Avrupalı devletlerin (İngiltere, Hollanda) tavassutluğunu (arabuluculuk) ve daha önceleri protokolde “*Moskov prensi*” şeklinde nitelendirdiği Rus çarının “*imparator*” unvanını kabul etmek zorunda kaldı.⁴ Nitekim 18. yüzyıla değin Hristiyanlardan rica etmeyen ve hatta yeri geldiğinde Batılıları kendisine muhatap dahi görmeyen Osmanlı yönetimi için yeni bir diplomatik serüvenin temelleri atıldı.

Avusturya ve Venedik ile imzalanan 1718 Pasarofça Antlaşması neticesinde ise yeni diplomatik atılımlar gerçekleştirildi. Bu antlaşma itibarıyla Osmanlı yönetimi, ilk defa Batı'nın birçok alanda kendisinden daha üstün olduğunu kabullenerek⁵ Avrupa'daki gelişmelerin içeriğini öğrenmek maksadıyla bazı önemli merkezlere geçici elçiler göndermeye başladı.⁶ Tek taraflı diplomasi anlayışının ve üstünlük psikolojisinin gerçek manada yıkıldığı III. Selim döneminde ise 1793 yılından itibaren Avrupa merkezlerine ilk daimî elçilikler açıldı ve müteakibiyle antlaşma olarak devletin diplomatik yapısına aşamalı bir şekilde yerleşmeye başladı.⁷ Ayrıca 18. yüzyıla değin bir casus olarak görülen ve kimi zaman rehine muamelesi yapılan elçilere⁸, artık yönetim tarafından daha dostane bir muamele gösterilmeye başlandı. Daha önceleri yabancı devletlere gönderilen nâmelerde kullanılan klişe elkab türlerine, bu yüzyılda “*haşmetlü, miknetlü dostumuz*” veya “*ulu dostumuz*” benzeri kalıplar da ilave edildi.⁹ Örneğin 1740 yılında Avusturya-Roma İmparatorluğu'nun imparatoriçesi olan Maria Theresa'nın kocası İmparator Franz Stefan'a yazılan name-i hümayunda¹⁰; “... *Roma İmparatoru ve Çarmanya kralı ve Lorinye (Lorraine) ve Toskana'nın duka-yı kebîri ve sâ'ir nice mahallerin prensi ve kontesi olan haşmetlü miknetlü dostumuz Françesko, hatemallâhu avâkibehû bi'l-hayri ve'r-reşâd ...*” ifadeleri yer almaktadır.

Osmanlı diplomasisinin gelişim tarihini, devletin siyasi ve askerî tarihinden ayrı tutmak imkansızdır. Onun başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer devletlere karşı daha güçlü ve etkili müzakere pozisyonunda olduğu

¹ Vestfalya Sistemi için bkz. Oral Sander, *Siyasi Tarih-İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 100-101.

² Karlofça her ne kadar Osmanlı açısından bu tarzın pratikteki ilk örneğini gösterse de bu imtiyaz ve bahşetme uygulamaları daha sonraları da devam etti. Nitekim ilk zamanlarda diğer devletlerle yapılan antlaşma ve onlara uygulanan imtiyazlar için kullanılan kavrama “*ahidnâme*” denilirken 18. ve bilhassa 19. yüzyıldan sonra artık bu kavram yerine aynı kökten gelen ve karşılıklı sözleşme anlamında olan “*muahede*” terimi kullanılmaya başlandı. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, TTK, Ankara 2013, s. 163.

³ İlber Ortaylı, *Avrupa ve Biz*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 37-38. Her ne kadar Zitvatorok Antlaşması da müzakere sistemine dayalı bir şekilde imza edilmiş olsa da bu görüşmeler oldukça kısa ve Karlofça Antlaşması'na nazaran daha az ciddi şekilde gerçekleşti. Lakin Karlofça'nın hazırlık aşaması, altı-yedi ay sürerken görüşmeler ise yaklaşık dört aylık boyunca oldukça ciddi bir şekilde devam etti. Bu antlaşma, Osmanlı Devleti açısından karşılıklı bir şekilde pazarlık ve müzakereye dayanarak yürütülen antlaşmaların ilk örneğini oluşturdu. Nuri Yurdusev, “Karlofça Antlaşması ve Diplomasi Tarihi”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, S. 4, 2006, s. 3; Uğur Kurtaran, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri*, Ukde Yayınevi, Kahramanmaraş 2009, s. 155.

⁴ Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007, s. 30; Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması'nda Venedik, Lehistan ve Rusya'ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açidan Değerlendirilmesi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 35, S. 60, 2016, s. 115-116.

⁵ Uğur Kurtaran, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar ile Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, S. 38, 2015, s. 116.

⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988, s. 275.

⁷ Ahmet Dönmez, “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa'ya Yeniden Tesisi 1832-1841”, *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan*, ed. Ersin Emel, TTK, Ankara 2008, s. 154.

⁸ “*Haşmetlü Avusturya kralının elçisi düşman olarak kabul edildiğinden esirlerden farksız telakki ediliyordu* (16. yy.)”. Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, çev. Prof. Dr. Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 65.

⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/1, TTK, Ankara 2011, s. 170-171; Savaş, *age*, s. 40; Ayrıntılı bilgi için bkz. Hilal Çiftçi, “Osmanlı Devleti'nin XVIII. Yüzyılda Diplomasi Alanında Geçirdiği Değişimin Diplomatik Dile Yansıması”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. III, 1-5 Ekim 2018/Ankara, haz. Semiha Nurdan, Muhammed Özler, Ankara 2022, ss. 681-694.

¹⁰ BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi), *Bab-ı Asaî, Name-i Hümayun Defterleri*, (A.DVNS.NMH.d), 8/264, 29 Mart 1740 (1153.M.1).

zamanlarda, diplomatik tutumunun da aynı ölçüde şekillendiği görülmektedir. Dolayısıyla da bu durumun, yabancı devletlerin elçilere yapılan muamelelere de yansımaları kaçınılmaz olacaktır. Özellikle 15. yüzyıldan beri fetih gücüne dayalı bir şekilde kendisi ile münasebet halinde olan yabancı devletlere karşı tavizsiz ve yaptırımcı bir diplomatik tavır takınan Osmanlı Devleti¹¹, 18. yüzyıla gelindiğinde yukarıda bahsi geçen gelişmeler dolayısıyla bu tavrından vazgeçti. Bu arada zaman zaman Hristiyan devletlerin tavassutluğuna (arabulucu) muhtaç kaldı ve onlarla müttefiklik antlaşmaları dahi imzalama yoluna gitti. Bu durum, Osmanlı'nın, 18. yüzyıldan itibaren Rusya ve Avusturya gibi devletlerin karşısında varlığını korumak adına uygulamaya başladığı denge siyasetinin¹² temelini oluşturdu. Bu süreçte Osmanlı Devleti, Rusya ve Avusturya gibi yayılmacı devletler karşısında İngiltere, Hollanda ve Prusya gibi devletleri arabulucu olarak kullanırken yine İsveç¹³ ve Prusya¹⁴ ile ilk defa ittifak ve dostluk antlaşmaları imzaladı. Nitekim bu yüzyıl itibarıyla Osmanlı Devleti, 15. yüzyıldan bu yana belirli kalıplar çerçevesinde yürüttüğü geleneksel diplomatik tutumuna, tavassut ve müttefik gibi iki yeni dinamiği ekledi. Artık Osmanlı yöneticileri, bu dinamikler üzerinden diplomasisini yönlendirerek yayılmacı Hristiyan devletler karşısında, edindiği başka Hristiyan müttefiklerle denge siyaseti gütmeye başlayacaktır. Yani devletin içinde bulunduğu dönemsel şartlara göre varlığını korumak için askerî anlamda güçlü olduğunu düşündüğü bir müttefik veya arabulucu devletin desteğine ihtiyaç duyacaktır.

Osmanlı Devleti'nde yabancı elçilerin tayinat ve masrafları hakkında bazı çalışmalar bulunmaktadır.¹⁵ Ancak savaş ve barış müzakereleri ekseninde bu sürece dahil olan devlet elçilerine sarfedilen masrafların kıyaslanması hususu üzerine yapılan araştırmalar oldukça azdır. Nitekim bu çalışmada; 1787-1792 savaşları sürecinde Osmanlı Devleti ile Rusya, Avusturya, İsveç ve Prusya elçileri arasında cereyan eden yoğun münasebetler çerçevesinde, bunlara yapılan günlük tayinat ödemelerinin tespiti yapılacaktır. Bu elçiler; *savaşın hazırlık süreci* ve *yaşandığı zamana tekabül edenler* ile sonrasında *barış müzakereleri ve antlaşmaları sürecinde gelenler* olmak üzere iki dönemde incelenecektir. Buradan hareketle ilgili dört devletin bu döneme tesadüf eden elçilerinin aldıkları tayinat miktarları, kendi selefleri ve diğer devlet elçileri arasında diplomatik açıdan mukayese edilip değerlendirilecektir.

Ele alınan süreçte ilgili devletlerin elçilerine, İstanbul'da uygulanan muameleler ile özellikle ödenen tayinat miktar ve sürelerindeki farklılıkların tespiti ve kıyaslanması araştırmanın problematiğini oluşturmaktadır. Nitekim bu problematiğin çözümü esnasında, farklılıkların oluşmasına etkisi açısından *bu devletlerin askerî gücü, Osmanlı'yla dostluk ilişkisi ve dönemsel şartlar (savaş, barış, askerî veya ekonomik)* gibi üç ana argüman esas alınacaktır. Öne sürdüğümüz hipotez ve beklentilerimiz ise adı geçen dört ülkenin Osmanlı Devleti'ne karşı tutumları ile bunların elçilerine ödenen tayinat miktarlarının doğru orantılı olduğu yani tayinat meblağ ve sürelerinin birbirlerinden farklılaştığı yönündedir.

1. 1787-1792 Savaşları Sürecinde Diplomatik Arka Plan

1775'te Osmanlı ile Rusya devletleri arasında imza edilen Küçük Kaynarca Antlaşması neticesinde Kırım, dinî bakımdan Osmanlı Devleti'ne tâbi kalırken siyasi açıdan ise bağımsız olmuştu. Antlaşmadan sonra Rus Çariçesi II. Katerina, Osmanlı'nın Kırım ile olan bağlarını tamamen kesmek amacıyla¹⁶ Avusturya'ya yakınlaştı. İmparator II. Joseph ile Çariçe II. Katerina, Mayıs 1780'de Mogilev'de bir araya gelerek Osmanlı Devleti üzerindeki tasarıları hakkında müzakere ettiler.¹⁷ Böylelikle iki devletin ileride Osmanlı'ya karşı ortaklaşa

¹¹ Ali İbrahim Savaş, "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, C. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 644; Savaş, *age*, s. 20.

¹² Örneğin bkz. Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009, s. 65-75.

¹³ BOA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi), *Hatt-ı Hümayun (HAT)*, 1649/06, 12 Temmuz 1789 (1203.L.18); BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 4/33, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 4/42, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17). Ayrıca bkz. BOA, *HAT*, 1431/58576, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *HAT*, 1431/58583, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *HAT*, 1431/58575, 23 Mart 1789 (1203.C.25). Bu antlaşmadan önce 1740 yılında ilk Osmanlı-İsveç İttifak Antlaşması imza edilmiştir. Bkz. BOA, *Bab-ı Asaflı, Diüvel-i Ecnebiye Defterleri*, (A.DVNS.DVE.d), 49-1/23, 4 Ocak 1740 (1152.L.4); BOA, *A.DVNS.DVE.d*, 49-1/25, 18 Aralık 1740 (R. 1740.Şubat.18).

¹⁴ BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 9/257, 23 Eylül 1790 (1205.M.14); BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 9/258, 31 Ocak 1790 (1790.Kanun-ı Sani.31); BOA, *HAT*, 30/1417, 3 Mart 1790 (1204.Ca.16); Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı: Meydana Gelişi-Tahlili-Tatbiki*, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1981, s. 144-148.

¹⁵ Bkz. İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014; Güzin Özen Yılmaz, *Elçiye Zeval Olmaz (16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı'da Yabancı Elçiler)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2014; Mustafa Can, *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2019; Mübahat S. Küttükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fevkalâde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürü Araştırmaları-Ercüment Kuran'a Armağan*, C. XXVII, S. 1-2, 1989, s. 199-231; Hacer Topaktaş Üstüner, "Osmanlı Diplomasisinde 'Tayinat' Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10, S. 1, 2015, s. 31-49; Hacer Topaktaş Üstüner, "Osmanlı'da Elçileri Ağırlemek: Prusya Elçileri Örneğinde Tayinat Uygulamaları", *Avrupa Tarihinde Türk Eli: Doç Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, ed. Ramazan Acun, Serhat Küçük, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, s. 271-287; Uğur Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 37, S. 63, 2018, s. 331-370; Uğur Kurtaran, "Belgrad Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Avusturya ve Rus Elçilerinin Ağırlanması", *Uluslararası Türkiye Vizyonu Kongresi (UTVİK-2019)*, ed. Bahar İşigüzel, Altın Koza Yayınları, Ankara 2019, s. 307-315; Hacer Topaktaş Üstüner, "Babıalî'nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (18. Yüzyıl)", *Near East Historical Review*, C. 11, S. 2, April 2021, s. 1-18;

¹⁶ Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C. 5, Güven Yayınevi, İstanbul 1971, s. 2608, 2621.

¹⁷ Mehmet Mercan, *Katerina Tarihi*, Öncü Basımevi, Ankara 2010, s. 151-152; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 6, çev. Nilüfer Epeçli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011, s. 178.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

sürdürecekleri savaşın ilk planları yapılmaya başlandı.¹⁸ II. Joseph'in bu ortaklıktaki amacı ise Bavyera mirası hususunda Prusya ile mücadele halinde olması ve Balkanlar üzerindeki emelleriydi. İmparator bu bölgede, Küçük Kaynarca Antlaşması sebebiyle çıkarları olan Rusya ile hareket etme ve onu Prusya'ya karşı kullanma planı içerisindeydi. Mohilev Görüşmesi'nden sonra iki devlet arasında devam edip sıklaşan ilişkiler, Prusya ve Osmanlı Devleti'ni oldukça endişelendirirken İstanbul'daki Avusturya ve Rusya elçileri arasındaki yoğun müzakereler de bu endişeyi artırmaktaydı. Aslında iki devlet arasında karşılıklı çıkarlar haricinde herhangi bir dostluk yoktu. II. Katerina, Kırım'ı almak ve Grek Projesi'ni gerçekleştirmek için bir destekçi ararken II. Joseph ise Prusya karşısında bir müttefik arayışı içerisindeydi. Nitekim süregelen mektuplaşmalar nihayetinde, Osmanlı Devleti'ne karşı 1781 Rus-Avusturya ittifakı kuruldu.¹⁹ Artık Rusya, bir yandan Eflak ve Boğdan üzerinde hakimiyet kurmaya çalışırken bir yandan da asıl hedefi Kırım'ı ilhak etmek için çalışmalarını hızlandırdı. Bu doğrultuda Katerina, İstanbul'daki Rusya elçisi Bulgakov ve Avusturya elçisi Herbert'in vesaitiyle Bâb-ı Âlî'ye Kasım 1782'de bir ultimatom verdi. Çariçe, Osmanlı'nın Tatarların iç işlerine ve bağımsızlığına müdahale etmemesini talep etmekteydi.²⁰ Bu ultimatomla birlikte elçi, Rusya'nın Akdeniz'deki Türk adalarında bir konsolos bulundurma istediğini Çariçe'sine beyan etti. Yapılan görüşmeler sonucunda elçinin bu taleplerine uygun cevaplar verilmeye çalışılsa da Bulgakov'un istekleri bitmiyordu. Ayrıca Avusturya ile Rusya arasında yapılan ittifak ve Grek Projesi adı altında çıkan dedikodular, Osmanlı yönetimi üzerinde büyük baskıların doğmasına neden oluyordu. Bu kargaşa ortamında Rusya, General Potemkin öncülüğündeki yetmiş bin kişilik Rus ordusu vasıtasıyla Nisan 1783 yılında Kırım'ı bir anda ilhak etti. Bulgakov ile yeniden yapılan görüşmeler sonucunda savaşı göze alamayan Bâb-ı Âlî, Ocak 1784'te Rusya'nın bu işgalini bir fetva ile kabul ederek elçiye söz konusu hususa dair senet verilmesini onayladı.²¹ Mayıs 1787 tarihine gelindiğinde, Rus çariçesi ve Avusturya imparatoru arasında Kerson'da gerçekleşen görüşmeye, onların İstanbul'daki elçileri de katıldı. Bulgakov ve Herbert, Türklerin Hanya ve Rodos'taki Rus konsolosluklarına saldırdıkları ve Tuna boğazında Osmanlı filosunun beklediğine dair kışkırtıcı raporlar dahi sundular.²² Yapılan görüşme sonucunda elçi Bulgakov, yeniden tespit edilen ve Eflak-Boğdan, Gürcistan, Kırım tuzu ile Varna konsolosluğu gibi birçok ihtilaflı konuyu içeren talepler üzerine görevlendirildi.²³

Bu süreçte Rusya ile Avusturya'nın ittifak içinde olması ve bu şekilde bir yayılma politikası gütmesi, Prusya ile İngiltere'yi oldukça rahatsız etmekteydi.²⁴ Bu durum, Baltık üzerinde Rusya ile rekabet içerisinde olan İsveç'e ise Osmanlı'yla yeni bir ittifak antlaşması imzalama umudunu yeşertmekteydi.²⁵ Diğer taraftan Osmanlı devlet adamları ve İstanbul halkı arasında da Rusya'ya karşı bir tedirginlik ve nefret yükselmekteydi. Nitekim bu süreçten rahatsız olan Prusya ve İngiltere kendi aralarında ittifak kurmakla birlikte, elçileri eliyle de Sadrazam Koca Yusuf Paşa'yı Rusya'ya karşı sefer ilan etmesi yönünde kışkırtmaya başladılar. Padişah ve devlet adamları, savaş konusunda çekimser kalsa dahi Kırım'ın işgali dolayısıyla halk Rusya'ya karşı bir sefer başlatılmasını istiyordu. Nitekim Yusuf Paşa, I. Abdülhamid ve İngiliz elçisi ile yaptığı müzakereler nihayetinde çözümün savaş olduğu kanaatine vardı.²⁶

Bunların yanında Bulgakov da İstanbul'daki gerginliğin tırmanmasında körükleyici bir tutum sergilemekteydi. Nihayetinde o, Kerson görüşmesinde değerlendirilen ihtilaflı ve problem yaratacak konuları Osmanlı yönetimine sunmaktan çekinmemişti.²⁷ Osmanlı Devleti, ihtilaflı meselelerde gayet ılımlı davranıp barışı muhafaza etmek isterken Rus elçisi de Osmanlı hükümetine baskıda bulunarak sürekli yeni talepler sunmaktaydı.²⁸ Bulgakov ile onun destekçisi olan Herbert'in baskılarına dayanamayan Sadrazam Yusuf Paşa, elçi Bulgakov'a “*Firari Boğdan Voyvodası teslimi, Eflak-Boğdan'da Osmanlı aleyhine faaliyet gösteren konsolos vekilinin görevden alınması, tuzlardan Özi halkına verilmesi, Rusya'nın Gürcü veliahtlarını korumaktan vazgeçmesi, Rus askerlerinin Tiflis'ten uzaklaşması, iki taraf tüccarlarına eşit davranılması, Rusya'daki Osmanlı tüccarlarının haklarının korunması için uygun yerlere konsoloslar atanması ve Kırım'a bir memur gönderilmesi*” gibi talepleri içeren bir ultimatom verdi. Ancak reisülküttabın eliyle iletilen bu talepler karşısında şaşırان Bulgakov, Boğdan voyvodasının teslimine imkân olmadığını ve Tiflis'in Rus hakimiyeti altında olduğunu ifade etti. Dört gün sonra yapılan ikinci görüşmede de reisülküttabın talepleri ısrarla yenilemesi üzerine elçi, Kırım kısmı hariç diğer talepleri

¹⁸ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009, s. 35.

¹⁹ Sinan Yüksel, “1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi”, *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 23, İstanbul 2013, s. 100-103; Zülfiye Koçak, “1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXXII, S. 2, 2017, s. 462.

²⁰ Sinan Yüksel, “Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşmasına Kadar Eflak-Boğdan Üzerinde Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi”, *Belleten*, S. 297, 2019, s. 617.

²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 489-491; Yüksel, “Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşmasına”, s. 619.

²² Jorga, *age*, s. 58.

²³ İhtilaflı konulara bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s.501-502; Jorga, *age*, s. 58.

²⁴ Kurtaran, *age*, s. 187.

²⁵ Osmanlı Devleti'nin 1740 antlaşmasıyla ilk defa müttefiklik kurduğu İsveç ile ilişkilerine dair bkz. Mustafa Ünver, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Diplomasisinin Dönemsel Gelişimi Ekseninde Osmanlı-İsveç İlişkileri”, *Yeni ve Yakın Çağlarda Osmanlı Diplomasisi*, ed. Ahmet Dönmez, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, s. 90-91, 92.

²⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 500-501.

²⁷ Koçak, “Yaş Antlaşması”, s. 463.

²⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 501-504.

çariçesine iletceğini belirtti. Nitekim yapılan bu ikinci olumsuz görüşme üzerine 14 Ağustos 1787'de Bulgakov'un Yedikule'ye hapsedilmesine ve Rusya'ya sefer ilan edilmesine dair fetva verildi. Bulgakov ile 17 Ağustos günü Paşakapısı'nda yeniden müzakere edilse de sonuç alınmadı ve kendisi ile maiyeti, o gün içerisinde Yedikule'ye hapsedildiler. Bu durum Herbert ve Fransa elçisi tarafından engellenmeye çalışılsa da önlenemedi. Neticede 19 Ağustos 1787'de verilen savaş kararı, sadrazam ve şeyhülislam tarafından padişaha arz edilerek Rusya'ya karşı sefer ilan edildi.²⁹

Bunun üzerine Avusturya da elçi Herbert vasıtasıyla 9 Şubat 1788'de Rusya'nın yanında savaşa katılacağını bildirdi. İlk etapta Rusya ile teke tek savaşmış olan Osmanlı Devleti, şimdi ise iki cephede bu mücadelesine devam etmek zorundaydı.³⁰ Bu süreçte İngiltere, Hollanda ve Prusya gibi devletler de Rusya'ya karşı savaşa katılması karşılığında Osmanlı'nın eski müttefiki İsveç'e parasal destek vadedyorlardı. Diğer taraftan II. Katerina, yalnızca Osmanlı üzerine oynamıyor aynı zamanda Baltık üzerindeki ezeli rakibi İsveç'in elindeki son Finlandiya topraklarını da almayı planlıyordu. Bunun için de İsveçli asilzadeler ile Finlandiya halkını, gizlice İsveç Kralı Gustav'a karşı kıskırtmaya çalışıyordu.

18. yüzyıl itibariyle Rusya hem Osmanlı'nın hem de İsveç'in müşterek düşmanı haline gelmiş ve 1740 yılında da iki devlet arasında bir müttefiklik antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin şimdiye değin bahsettiği imtiyaz ve ticaret ahidnameleri hariç tutulduğunda, Hristiyan bir devlet ile imzaladığı ilk ittifak antlaşması olmuştu. Dolayısıyla İsveç kralı, bu süreçte yeni bir ittifakın hayali ve İstanbul'daki elçisi Heindenstam vasıtasıyla Osmanlı hükümetine başvurdu. Elçi sunduğu 24 Nisan 1787 tarihli takririyile³¹ parasal yardım karşılığında Rusları hem denizde hem de karada oyalayıp Rus kuvvetlerinin bir kısmını ve Baltık donanmasını alkoyma teklifinde bulundu. Bâb-ı Âli de elçiye, Ruslarla muharebe etmeleri halinde istenilen paranın kendilerine verileceğini bildirdi.³² Bunun üzerine İsveç, 1788 yılında Rusya'ya savaş ilan etti ve söz verdiği gibi Rus donanmasını Baltık'ta engelledi. Buna mukabil, bu süreçte İsveç tarafıyla devam eden görüşmeler sonuçlandı ve nihayet III. Selim zamanında, Reisülküttap Raşid Efendi ile Heindenstam'ın ortak çalışmaları neticesinde Beykoz İttifak Antlaşması (11 Temmuz 1789)³³ imzalandı.³⁴ Bu antlaşma, tarafların Rusya ile müstakil bir barış antlaşması imzalamamaları ve İsveç'e maddî bir destek sağlanması gibi şartlar üzerine inşa edilmişti. Lakin Osmanlı'nın söz verdiği parayı tam olarak ödeyememesi, askerî gücüne güvendiği Prusya ile yeni bir ittifak yapması (1 Şubat 1790)³⁵ ve İsveç'in yenilerek Rusya ile müstakil barış imzalaması (14 Ağustos 1790 Varala Barışı) üzerine ittifak bozuldu.³⁶ İsveç kralı, Osmanlı ile Rusya arasında barışa aracılık etmesi için İstanbul'da müttefikliğe binaen bulunan Brentano adlı beyzadeyi görevlendirdi. Ancak İstanbul'daki Prusya elçisinin vaatlerine ve Prusya'nın da savaşa katılacağına inanan Osmanlı padişahı buna yanaşmadı.³⁷

Prusya'nın, devam eden bu savaşın ortasında sürekli bir aracı olarak görünmesinin birçok nedeni vardı. Prusya Dışişleri Bakanı Hertzberg, kendisinin tasarladığı planı³⁸ gereği bu savaşı her daim devleti adına toprak ve saygınlık kazanmak için kullanma çabasıındaydı. İstanbul'daki Prusya elçisi Diez de Prusya'nın taleplerini Rusya ile Avusturya'ya dayatmak maksadıyla Osmanlı, İsveç ve Lehistan ile güç dayanışması yapma planı içerisindeydi. Eğer bu gerçekleşirse Lehistan, Rus egemenliğinden kurtulacak ve Rusya'nın batıya doğru yayılması önlenecekti. Aynı şekilde Osmanlı Devleti de bu görevi güneyde üstlenecekti. Elçinin bu planına karşılık III. Selim de İngiltere ve Prusya'nın desteği olmadan topraklarını koruyamayacağını farkındaydı.³⁹ Fakat Reisülküttap Raşid Efendi ile Prusya elçisi Diez'in müzakereleri sonucunda imzalanan 1790 İttifak Antlaşması, İsveç'le imzalanan antlaşmanın aksine Osmanlı'ya askerî anlamda herhangi bir fayda sağlayamadı. Rusya ve Avusturya'ya karşı savaşa girmeye cesaret edemeyen Prusya,⁴⁰ İsveç kadar etkili davranamadı ve verdiği sözleri tam anlamıyla yerine getiremedi.

²⁹ İngiltere, Fransa, İspanya, Sicilyateyn, Prusya, Hollanda, Danimarka, Avusturya, İsveç ve Venedik elçilerine takdim edilen ve Osmanlı Devleti tarafından Rusya'ya karşı ilan edilen savaşın sebeplerini içeren beyanname sureti için bkz. BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 9/7, 25 Ağustos 1787 (1201.Za.11). Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 503-507; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 64-66; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, Der Yayınları, İstanbul 2013, s.73-76; Mercan, *age*, s.170-172.

³⁰ Cezar, *age*, s. 2637; Uçarol, *age*, s. 74.

³¹ BOA, *HAT*, 1430/58563, 24 Nisan 1787 (1201.B.6). Ayrıca bkz. BOA, *HAT*, 1450/52, 30 Ekim 1787 (1202.M.18).

³² Kâmil Paşa, *Târih-i Siyasi-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye*, C. 2, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul H. 1325, s. 236; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s.544. Ayrıca bkz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, TTK, Ankara 2007, s. 17.

³³ BOA, *HAT*, 1649/06, 12 Temmuz 1789 (1203.L.18); BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 4/33, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *A.DVNS.NMH.d*, 4/42 11 Temmuz 1789 (1203.L.17). Ayrıca bkz. BOA, *HAT*, 1431/58576, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *HAT*, 1431/58583, 11 Temmuz 1789 (1203.L.17); BOA, *HAT*, 1431/58575, 23 Mart 1789 (1203.C.25).

³⁴ Kurtaran, *age*, s.188; Namık Sinan Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi-Osmanlı Diplomasisinin İzinde*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, s.265; Maddeleri için bkz. Mustafa Ünver, *18. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karaman 2018, s. 128-131.

³⁵ Beş maddelik antlaşma senedi için bkz. Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, s. 144-148.

³⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/II, TTK, Ankara 2011, s. 225; Kemal Beydilli, "İgnatius Mouradgea d'Ohsson (Muradcan Tosunyan)", *Tarih Dergisi*, S. 34, 1984, s. 273-274; Ünver, *agm*, s. 94.

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/II, s. 226.

³⁸ Hertzberg Planı: Bu planın amacı Osmanlı topraklarının paylaşmak (toprak değişimi) ve Prusya'yı Avrupa'nın hâkimi konumuna getirmektir, bkz. Karal, *age*, s. 18-19.

³⁹ Koçak, "Yaş Antlaşması", s. 468-469.

⁴⁰ Uçarol, *age*, s. 78.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

Buna rağmen İsveç ve Prusya ile imzalanan bu ittifak antlaşmaları, savaşın sonlanmasında askerî ve bilhassa diplomatik açıdan bir baskı oluşturdu.

Bu süreçte Joseph ölünce Avusturya tahtına oğlu II. Leopold oturdu. Leopold uzayıp giden bu savaşlardan, maddî külfete sebep olması ve ülkenin kendi iç isyanları sebebiyle hiç memnun değildi. Öte yandan Fransa'da başlayan ihtilal de Leopold'u oldukça rahatsız etmekteydi. İmparator bu husustaki rahatsızlığını ve barış isteğini, Osmanlı'nın müttefiki olan Prusya kralına yazdığı mektupla beyan etti. Kral II. Friedrich de barış antlaşmasının, ya İngiltere'nin önerdiği savaş öncesi statükonun kabulü ya da Hertzberg'in önerdiği birtakım toprak değiş tokuşu (Lehistan egemenliği) ile gerçekleşebileceğini bildirdi. Öte yandan haziran ayında Osmanlı, Yergöğü'de Avusturya karşısında başarı sağlarken ve Prusya kralı da askerlerini Bohemya sınırına sevk edip Reichenbach yakınlarında karargâh kurmuştu. Verilen bu gözdağı üzerine kendi aralarında müttefik olan Prusya, İngiltere ve Hollanda ile Avusturya temsilcileri arasında görüşmeler başladı ve yapılan müzakereler sonucunda, taraflarca Reichenbach Mutabakatı imza edildi (27 Temmuz 1790). Böylece Avusturya, Rusya'ya yardım etmemeyi ve savaş öncesi statükoyu kabul ediyordu.⁴¹ Ardından 18 Eylül 1790'da Prusya aracılığıyla Osmanlı ve Avusturya arasında dokuz aylığına Yergöğü Mütarekesi imzalandı. En son 5 Aralık itibarıyla de Zıştovi'de iki devletin barış görüşmeleri başladı. Antlaşma görüşmelerinde İngiltere ve Hollanda elçileri de bulunacakken Osmanlı tarafından Reisülküttap Abdullah Birri Efendi, Avusturya tarafından eski İstanbul elçisi Herbert, Prusya tarafından da murahhas olarak Lucchesini görevlendirildi. Neticede ilgili devlet elçilerinin katılımları ve uzun süren müzakereler nihayetinde, 4 Ağustos 1791'de 14 maddelik Zıştovi Antlaşması⁴² imzalanarak savaş öncesi statüko kabul edildi.⁴³

Rusya cephesinde ise barış talepleri Ocak 1789 yılından itibaren başlamıştı. Nitekim Rusya, Prusya ile İngiltere'ye başvurarak önce Osmanlı'nın müttefiki olan İsveç ile barışa hazır olduğunu bildirmişti. Süreç içerisinde Osmanlı ile Rusya arasında da barış görüşmeleri başladı. Önce Eflak voyvodası ve sonra da Kasım ayında Sadrazam Gazi Hasan Paşa tarafından Rus Kumandanı Potemkin ile iletişim kuruldu. Potemkin, Hasan Paşa'ya hitaben gönderdiği mektupta Bulgakov'un serbest bırakılarak barış müzakeresinin onunla sürdürülmesini istedi. Hasan Paşa gönderdiği cevabî mektupta, elçinin serbest bırakıldığını ve barış görüşmelerine dair kendisine kâğıt emanet edilen Hacı Bekir Ağa'nın yollanacağını belirtti. Fakat Potemkin'in, sulh şartlarını beyan ettiği ve bu durumdan kraliçesinin hoşnut olduğunu bildirdiği 15 Nisan tarihli mektubu, Prusya ile bir ittifak yapmış olan padişah tarafından dikkate alınmadı ve savaşa bir süre daha devam edildi. III. Selim'in Rusya üzerindeki hedefleri, Prusya'nın sözünü yerine getirmemesi, önemli kalelerin kaybedilmesi ve Maçin'de Osmanlı askerlerinin uğradığı hezimet neticesinde sonuçsuz kaldı. Diğer yandan Fransa'da devam eden ihtilalin kendi ülkesine sıçrayacağından korkan Katerina da bir an önce Osmanlı ile barış yapmayı istiyordu. Nihayetinde iki devlet arasında 18 Ağustos 1791'de sekiz aylık bir barış yapılırken Kasım 1791'de de Yaş kasabasında asıl barış görüşmeleri başladı. Murahhaslar arasında süren müzakereler sonucunda, 10 Ocak 1792'de 13 maddelik Yaş Antlaşması⁴⁴ imzalandı. Kırım'ı geri almak maksadıyla açılan bu sefer, başarısız olmakla birlikte Özi gibi farklı büyük kayıpların yaşanmasına da neden oldu.⁴⁵

Görüldüğü üzere bahsi geçen dört devletin de kendi planları doğrultusunda hareket ettiği, Osmanlı Devleti'nin ise topraklarını koruma amacıyla denge siyaseti ve ittifaklar yoluyla durumunu korumaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Burada Rusya ve Avusturya, Osmanlı toprakları üzerindeki planlarını gerçekleştirmek için düşmanca tavırlar takınırken Prusya, Osmanlı destekçisi ve koruyucusu gibi görünerek onun toprakları üzerinde hak iddia etmeye çalışmaktadır. İsveç'in hedefi ise XII. Karl'dan beri sıkı bağlar kurduğu Osmanlı ile 1740'ta yapılan ilk ittifakını yenilemek ve Baltık üzerinde hâkimiyet savaşı içerisinde olduğu Rusya'ya karşı onun desteğini kazanmaktır.

2. Osmanlı Tayinat Uygulamalarına Dair Bir Projeksiyon

Bu sürece dair genel bir çerçeve çizildikten sonra ilgili devlet elçilerine yapılan günlük tayinat ödemelerini, bu devletlerarası siyaset üzerinden kıyaslayıp değerlendirmek yerinde olacaktır. Fakat buna girmeden önce elçilere yapılan tayinat ödemelerine dair bazı kavramların kısaca açıklanması gerekmektedir. Nitekim aşağıda da görüleceği üzere bu süreçte Osmanlı tarafına gelen elçiler, fevkalade (geçici) ve mukim (daimî) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bilhassa fevkalade görevle gelen elçiler, İstanbul'a yerleştğinde diplomatik kaide gereği

⁴¹ Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, s. 79-81; Kemal Beydilli, "Zıştovi Antlaşması", *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, 467-468; Uçarol, *age*, s.79; Zülfiye Koçak, "Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zıştovi Antlaşması", *Gazi-Akademik Bakış*, C. 11, S. 22, 2018, s. 268.

⁴² BOA, *A.DVNS.DVE.d*, 59-3/6, 13 Ağustos 1791 (1205.Z.13).

⁴³ Jorga, *age*, s. 92-93; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 570-572; Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, s. 105-106; Beydilli, "Zıştovi Antlaşması", s. 467-471.

⁴⁴ BOA, *A.DVNS.DVE.d*, 83-1/183, 10 Ocak 1792 (1206.Ca.15).

⁴⁵ Jorga, *age*, s. 96; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 585-587, 591-594; Kemal Beydilli, "Yaş Antlaşması", *DİA*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 443-444; Uçarol, *age*, s. 80-82; Koçak, "Yaş Antlaşması", s. 470-471, 480-481; Yüksel, "Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşmasına", s. 612-613.

genellikle⁴⁶ onların ikamet süresinin ilk altı ayı için masrafları karşılanmaktaydı. Tayinat adıyla verilen bu meblağlar, verildiği yer (yol ya da başkent) ve amacı (günlük veya tek seferlik) bakımından farklılık göstermektedir. Elçinin, Osmanlı sınırına girişinden İstanbul'a gelinceye değin yolculuk esnasında mihmandar eliyle masraflarının karşılanması için verilen tayinata "yol baha" ya da "harcırah" denilmektedir. Bu araştırmanın temelini oluşturan İstanbul ya da orgugâhtaki masraflar ise fevkalade elçilere altı aylığa tahsis edilen "tayinat baha" veya daimî elçilere verilip cüzî miktarlardan oluşan "nafaka baha (ya da tayinat baha)" adındaki ödeneklerden oluşmaktadır. Elçilerin başkentte kalacağı konak için ödenen ve genellikle tayinata eklenerek günlük olarak verilen meblağa da "hane icaresi" adı verilmektedir. Bazı elçilere ise bir defalığa mahsus olarak konağının mobilya ve tekstil harcamalarını yapması için verilen "mefruşat baha"⁴⁷ adı altındaki bir tayinat türü daha bulunmaktadır.⁴⁸ Bu ödenekler yine kaide gereği elçilere rütbe ve geliş maksatları aynı olduğu sürece genellikle selefi ile eş değerde (sabıkı veçhile)⁴⁹ verilecek şekilde hesaplanmaktadır.⁵⁰ Ancak bu kaideler, elimizdeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla zaman zaman bazı elçilere gösterilen iltimaslarla esnetilmiştir.

3. Hazırlık Süreci ve Savaş Döneminde (1779-1790) Tayinat Uygulamaları

Savaş süreci içerisinde Avusturya tarafından mukim ortaelçi unvanıyla Baron de Herbert von Rathkeal (Peter Phillipp) 1779'da İstanbul'a tayin edilmiştir.⁵¹ Burada ikâmet elçisi olarak vazifelendirilen Herbert'a, Rusya'nın mukim ortaelçilerine ve o esnada Avusturya maslahatgüzarı olan Tasara'ya verilen günlük 8 kuruştan daha fazla olarak "günlük 12 kuruş" nafaka baha ödendiği⁵² görülmektedir. Öte yandan elçinin, Avusturya imparatorunun namesini getirmesi sebebiyle 1781 Ocak ayında elçiliği aynı ücretle yeniden onanmış⁵³ ve bu miktar ayrılışına değin devam etmiştir.⁵⁴ Elçi, 1788 yılında savaşın başlaması sebebiyle görevinden muvakkaten ayrılmış⁵⁵ olsa da Zıstovi Antlaşması'ndan sonra 1791 yılında tekrar fevkalade ortaelçi göreviyle İstanbul'a atanacaktır.

Bu süreçte İsveç tarafından gönderilen Gerhard Johan Balthasar von Heindenstam ise ilk olarak 1779'da maslahatgüzar statüsüyle İstanbul'a tayin edilmiştir. 1782 yılından sonra ortaelçilik görevine terfi etmiş ve görevini 1791'e değin sürdürmüştür.⁵⁶ Elçinin bir arşiv belgesinde⁵⁷ 16 Haziran 1783 tarihinden itibaren 280 gün boyunca tayinat baha ve hane icaresi bir arada olmak üzere toplam "günlük 60 kuruş" aldığı belirtilmektedir ki bu ücret cülus tebriki için görevlendirilen selefi Fevkalade Ortaelçi Celsing'e binaen tahsis edilmiştir. Buradan elçinin, maslahatgüzarlıktan sonra belirli bir süre fevkalade ortaelçilik vazifesinde işlerini yürüttüğü anlaşılmaktadır. Fakat belgede Heindenstam'ın bu görevi esnasında dokuz buçuk ay boyunca ödenek almasının yanlışlıkla olduğu ve fevkalade elçilerin kaide gereği beş, altı ve en fazla yedi ay kadar tayinat baha ve hane icaresi aldığına binaen ödemenin hemen kesileceği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda da 1776'da göreve gelen ve dört ay boyunca ödenek alan Fevkalade Rusya Ortaelçisi Aleksandr Stahiev ile süre bazında kıyaslama yoluna gidilmiş ve İsveç elçisinin 161 gün fazla ödenek aldığı ortaya çıkarılmıştır.

İsveç tarafından Georg Joseph Friedrich von Brentano adındaki beyzade de Rus tehdidine karşı gereken tertip ve tedbirlerin istişaresi için 1789 tarihinde İstanbul'a gönderilmiş ve 1791'e değin burada görevini icra etmiştir.⁵⁸ İsveç beyzadesi, Rusya'ya karşı yapılması planlanan ittifaka binaen gelmesi, devleti nezdinde muteber bir rütbede olması ve devletin askerî konulardaki gayreti sebebiyle elçi muamelesi görmüştür. Bunun yanında

⁴⁶ Bu süre hususunda 'genellikle' ifadesinin kullanılması, altı ayı aşan birçok pusulanın bulunmasından kaynaklanmaktadır. Bkz. BOA, *Cevdet, Hariciye*, (C.HR), 170/8456, 1 Nisan 1784 (1198.Ca.10); BOA, *C.HR*, 13/617, 30 Nisan 1790 (1204.Ş.15). Bu husus ileriki konularda değerlendirilecektir.

⁴⁷ 1739 Belgrad Antlaşması neticesinde İstanbul'a gelen Rus elçi Alexander Romonzo'f'a Galata'da kiralanan konağın mefruşatı (döşeme) için 331,5 kuruş, 25 akçe tahsis edilmiştir. Uğur Kurtaran, "Belgrad Antlaşması'ndan Sonra", s. 308.

⁴⁸ Topaktaş Üstüner, "Osmanlı'da Elçileri Ağırlamak", s. 273-274; Kurtaran, "Karlofça Antlaşması'ndan Sonra", s. 341.

⁴⁹ Örneğin 1190 tarihli ilgili belgeye bkz. "... sâbıkı üzere yevmiye 60'ar gurus i'tâ ve baş muhasebeye kayd ...", BOA, *C.HR*, 161/8014, 7 Ağustos 1776 (1190.C.21).

⁵⁰ Topaktaş Üstüner, "Osmanlı Diplomasisinde 'Tayinat' Sisteminin Uygulanışı", s. 36-37, 39; Mustafa Can, *age*, s. 216, 220.

⁵¹ BOA, *C.HR*, 69/3402, 28 Eylül 1779 (1193.N.17). Maslahatgüzar Tasara'nın dönüşüne dair bkz. BOA, *C.HR*, 92/4567, 11 Mayıs 1781 (1195.Ca.17).

⁵² BOA, *C.HR*, 158/7855, 4 Ağustos 1781 (1195.Ş.13). Maslahatgüzar Tasara'ya ödenen tayinat için bkz. BOA, *Ali Emiri, Abdülhamid I*, (AE.SABH.I), 346/24231, 25 Aralık 1778 (1192.Z.5).

⁵³ "... Nemçe imparatorunun Asitâne-i Aliyye'de mukim ilçisinin der Aliyye'ye olan nâmesini tebliği zımnında şehri-i Muharremü'l-harâm'ın on altıncı günü ilçiliği müceddeden i'tibâr olunarak yevm-i merkûmun hesab olunarak ...". BOA, *AE.SABH.I*, 215/14200, 9 Mart 1781 (1195.Ra.13).

⁵⁴ BOA, *C.HR*, 166/8257, 16 Mart 1782 (1196.R.1); BOA, *C.HR*, 4/175, 2 Haziran 1782 (1196.C.20); BOA, *AE.SABH.I*, 236/15748, 1 Mart 1784 (1198.R.8); BOA, *AE.SABH.I*, 199/13317, 11 Haziran 1785 (1199.Ş.3); BOA, *C.HR*, 117/5840, 8 Şubat 1787 (1201.R.19); BOA, *C.HR*, 167/8332, 14 Nisan 1787 (1201.C.25); BOA, *C.HR*, 158/7884, 31 Aralık 1787 (1202.Ra.21).

⁵⁵ Dışişleri Bakanlığı, *Dışişleri Bakanlığı 1967 Yılı, haz.* Hamid Aral, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1968, s. 1040; Nagehan Üstündağ Özdemir, "Thomas Thornton (2015). Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807). Çev. Ercan Ertürk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay", *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 90, 2019, s. 253; Topaktaş Üstüner, "Babialı'nın Tayinat Uygulamalarında Avusturya", s. 10.

⁵⁶ Dışişleri, *age*, s. 1076.

⁵⁷ BOA, *C.HR*, 170/8456, 15 Nisan 1784 (1198.Ca.24). Celsing'e ödenen tayinat için bkz. BOA, *C.HR*, 161/8014, 7 Ağustos 1776 (1190.C.21). Mihmandarı Halil'e verilen günlük 80 akçe nafaka için bkz. BOA, *C.HR*, 179/8946, 28 Eylül 1783 (1197.Za.1); BOA, *C.HR*, 59/2913, 29 Ekim 1783 (1197.Z.2); BOA, *AE.SABH.I*, 154/10355, 25 Mart 1784 (1198.Ra.3); BOA, *C.HR*, 62/3091, 22 Mart 1784 (1198.R.29).

⁵⁸ BOA, *C.HR*, 97/4804, 29 Haziran 1789 (1203.L.5); Dışişleri, *age*, s. 1076.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

onun, fevkalade olarak gönderilen Danimarka, Sicilyateyn ve İtalya'dan gelip günlük 18 kuruş alan beyzadeler ve 190 kuruş alan elçilerle kıyas edilmeyeceği vurgulanmıştır. Buna istinaden kendisine iltimas tanınan Brentano'ya gideceği güne değin tayinat baha ve hane icaresi olmak üzere “günlük 80 kuruş” tahsis edilmiştir.⁵⁹

Beyzadenin gayretleri sonucu, 11 Temmuz 1789 tarihinde Rusya'ya karşı teati edilen Osmanlı-İsveç İttifak Antlaşması'nın tasdiknamesini ulaştırmakla görevlendirilen İsveç elçisi *Heindenstam*'a da Prusya elçisine kıyasen⁶⁰ tayinat baha ve hane icaresi olmak üzere “günlük 200 kuruş” daha ödenmeye başlanmıştır.⁶¹ Nitekim bir belgede⁶², hem İsveç beyzadesinin hem de elçisinin toplu tayinat ödemeleri gösterilmektedir ki burada beyzadeye *on beş ay yirmi yedi gün*, İsveç elçisine ise *yedi ay yirmi gün* tayinat baha ve hane icaresi verilmesine dair hesap pusulaları bulunmaktadır.

Başka bir vesikada⁶³ ise hem Ortaelçi *Heindenstam*'a hem de Beyzâde Brentano'ya uygun görülen bu yüksek tayinat miktarlarının, onların Rusya'ya karşı yapılmış olan ittifak ve askerî hazırlık sebebiyle gelmelerine binaen verildiği fakat İsveç'in sözünde durmayarak ittifak antlaşmasına aykırı davrandığı vurgulanmıştır. Bunun üzerine Ağustos 1790 tarihinde İsveç'in, Rusya ile müstakil bir barış (Varala) imzalayıp Osmanlı ile olan ittifakını feshetmesi ve elçilerine ödenen tayinat sürelerinin yedi ayı aşması sebebiyle 10 Ekim 1790'dan itibaren iki temsilcinin de tayinatının durdurulmasına karar verilmiştir. Bu durum, elçi ve beyzadeye sağlanan bütün iltimas ve yüksek ücretlerin kesilmesine sebep olmuş ve III. Selim onlar için “*Kat' oluna. Kâfir bi-vefâ devletin ademisine ne münasib ta'yîn(ât) virilmek, henüz anları İstanbul'dan kovmak sezadır amma neyleyim vâkî değildir. Hoş imdi inşallah belasın bulur*” söyleminde bulunmuştur. Nitekim aşağıda göreceğimiz üzere artık bütün iltimas ve yüksek ücretler Osmanlı'nın yeni müttefiki Prusya elçilerine sağlanacaktır.

Rusya tarafından da Kırım'ın işgali sürecini daha iyi yöneteceğine inanılan *Yakov Ivanovich Bulgakov*, 1781'de ortaelçi unvanıyla İstanbul'a tayin edilmiştir. Fakat Elçi, savaşın önlenmesi hususunda yapılan müzakerelerdeki zorlayıcı tutumlarından ötürü 17 Ağustos 1787'de Yedikule'ye hapsedilmiştir. Savaşın başlamasından sonra 1789'da yaşanan ilk ve başarısız barış görüşmeleri sırasında Rus General Potemkin'in talebi üzerine Kasım 1789'da serbest bırakılıp ülkesine gönderilmiştir.⁶⁴ Ağustos 1781 tarihli bir belgede,⁶⁵ İstanbul'a gelen yeni Rus fevkalade ortaelçisine baş muhasebeden kontrol edilerek kıyasen 108 kuruş tayinat baha ve sabık Avusturya ortaelçisine kıyasen günlük 42 kuruş hane icaresiyle toplamda “günlük 150 kuruş” verildiği ifade edilmektedir. Ayrıca kendisine, sabık elçilere benzer şekilde tek seferlik 500 kuruş mefruşat baha dahi verilmiştir ki bu elçi yüksek olasılıkla Bulgakov'dur. Bulgakov'un, günlük 150 kuruş aldığından yola çıkılırsa ilk etapta fevkalade ortaelçi unvanıyla tayin edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Bulgakov'a bu ücret, 8 Ağustos 1781'den 19 Mayıs 1782'ye kadar⁶⁶ yaklaşık dokuz buçuk ay boyunca ödenmiştir.

Bulgakov'un bu sürecin nihayetinden hemen sonra ise mukim ortaelçi ücreti olarak “günlük 12 kuruş” almaya başladığı görülmektedir. Elçiye tahsis edilen bu ücret 20 Mayıs 1782'den onun 1787'de zindana atılmasına kadar devam etmiştir.⁶⁷ Fakat Bulgakov'un Yedikule'ye hapsedilmesinden bir gün sonra 18 Ağustos 1787

⁵⁹ “... sene-i mübâreke devleti tarafından Moskovlu üzerine hücumâ dâ'ir iktizâ iden tedbirâd u tertibâtı bil-ittifâk bir hüsn-i râbıtaya vaz' u harekete mübâderet zımnında Dragon Koloneli Baron de Brentano nâm beyzâdeyi me'mûr ve nâme tahrîr ve hazret-i sadâret-penâhiye takdîm u teslim olunmak üzere ...”. BOA, C.HR, 97/4804, 29 Haziran 1789 (1203.L.5). “... Beyzâde-i mersûm sâ'ir düvelten vürûd iden beyzâdelere makûs olmayub devleti indinde mu'teber rütbeli olduğundan başka İsveç Devleti gibi gayret-keş bir devletten umûr-ı harbiyede mahâreti olduğuna binâ'en düşman üzerine hücum u iktihâmâ dâ'ir tedâbiri Devlet-i Aliyye'ye ihbâr u ihdâr zımnında mahsûs kral tahrîrâtı ile tevârüd itmîş olub her ne kadar ilçiliği yoğsa dahi rütbesi ilçi rütbesine karîb olmağla ...”. BOA, HAT, 179/7980, Haziran 1789 (1203.L.). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 114/5672, 4 Şubat 1790 (1204.Ca.19).

⁶⁰ “... 205 tarihinde tasdiknâme ile gelen İsveç ilçisine Prusya ilçisine kıyasen bâ-hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn yevmiye iki yüz gurus ta'yînât bahâ ve hane icâresi virildiği der-kenâr ...”. BOA, C.HR, 25/1219, 28 Mayıs 1792 (1206.L.6).

⁶¹ BOA, HAT, 227/12624, 17 Ekim 1789 (1204.M.27); BOA, HAT, 1395/55854, 23 Ağustos 1790 (1204.Z.29). “Bundan akdem İsveç ilçisi tasdiknâme-i ittifâk isâline me'mûr olduğundan hitâm-ı me'mûriyetine kadar ber mu'tâd cânib-i mirîden kendüye ta'yînât ve icâre bahâ olarak yevmiye iki yüz gurus ve ol-zaman İsveçlü ile Devlet-i Aliyye beyinde mün'akd olan ittifaka binâ'en ba'z umûr-ı seferiyye müzâkeresiçün der Aliyye'ye gelen Brentano nâm İsveç beyzâdesine dahi yevmiye seksan gurus ta'yîn olunmuş idi ...”, BOA, HAT, 228/12755, 29 Ağustos 1791 (1205.Z.29).

⁶² BOA, HAT, 227/12624, 17 Ekim 1789 (1204.M.27).

⁶³ “... ilç-i mesfûrun me'mûriyeti yedi mâhı tecâvüz idüb ve makûl ilçilerin me'mûriyeti yedi mâh nihâyet sekiz mâha kadar i'tibâr olunmağla bu sûretde ilç-i mersûmun müddet-i me'mûriyeti tamam olub ve beyzâdeye dahi yevmiye seksan gurus ta'yînât bahâ virülmek için Devlet-i Aliyye ile İsveçlünün ittifâkına mebnî olduğuna binâ'en şimdi İsveçlünün Moskovlu ile musâlahası ittifâk-ı mezkûru fesh eylediğinden bundan böyle beyzâde-i mersûma dahi ta'yînât bahâ virülmek beyhûde olub ve İsveçlü fesh-i ittifâk itdiğinden ilç ve beyzâdesinin ta'yînâtı kat' olmuş denmesün deyü bundan sonra bir müddet dahi ta'yînâtı virilse mücerred-i cenâb-ı mirîye hasâretiden gayrı bir şeyi müeddî (mana) olmamağla fîmâba'd ta'yînât-ı merkûmenin kat'ı ...”. BOA, HAT, 228/12755, 29 Ağustos 1791 (1205.Z.29).

⁶⁴ BOA, C.HR, 14/687, 22 Ağustos 1787 (1201.Za.8); BOA, AE.SABH.I, 62/4389, 8 Eylül 1787 (1201.Za.25); BOA, C.HR, 147/7336, 12 Eylül 1787 (1201.Za.29). Ayrıca bkz. Dişşileri, age, s. 1096; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, s. 505, 586.

⁶⁵ BOA, AE.SABH.I, 132/8841, 18 Ağustos 1781 (1195.Ş.27).

⁶⁶ BOA, C.HR, 14/658, 21 Aralık 1781 (1196.M.5); BOA, AE.SABH.I, 276/18544, 18 Mart 1782 (1196.R.3); BOA, AE.SABH.I, 255/17134, 16 Mayıs 1782 (1196.C.3). Kesintiye dair Kovalir de Bulgakov-Murahas ve Fevkalade Ortaelçi imzalı belge için bkz. BOA, C.HR, 106/5274, 24 Mayıs 1782 (1196.C.11).

⁶⁷ BOA, C.HR 161/8002, 23 Aralık 1782 (1197.M.17); BOA, C.HR, 181/9009, 22 Şubat 1785 (1199.R.12); BOA, AE.SABH.I, 177/11784, 17 Haziran 1785 (1199.Ş.9); BOA, AE.SABH.I, 270/18172, 11 Ağustos 1785 (1199.L.5); BOA, C.HR, 183/9106, 6 Kasım 1785 (1200.M.3); BOA,

itibariyle “günlük 15 kuruş”⁶⁸ almaya başladığı ve daha sonraki aylarda ise bu ücretin “günlük 25 kuruş”⁶⁹ yükseltildiği görülmektedir. İki seneden fazla zindanda kalan Bulgakov’un tayinat bahası, ülkesine gönderilmesi hasebiyle 4 Kasım 1789’da kesilmiştir.⁷⁰ Burada dikkat çeken husus, 1761-1774 yılları arasında İstanbul’da maslahatgüzar olan ve Yedikule’ye hapsedilen Levaşov’un anılarında geçen ifadelerin⁷¹ aksine Bulgakov için belgelerde, “Yedikule’de misâfireten mukîm Moskov ilçisi”⁷² gibi söylemlerin yer alması ve hapiste kaldığı süre zarfında ücretine sürekli zam yapılmasıdır.

Prusya tarafından ise 17 Mart 1784 yılında maslahatgüzar olarak atanan *Friedrich von Diez*, Temmuz’da İstanbul’a ulaşmıştır. Fakat elçi, Prusya kralı Büyük Friedrich’in Ağustos 1786’daki ölümünü müteakip yeni kral tarafından ortaelçi unvanına yükseltilerek görevini 1790 yılına değin sürdürmüştür. Eldeki belgelerde,⁷³ Prusya ortaelçisi Diez’e en erken 10 Ocak 1787 tarihi itibariyle Avusturya fevkalade ortaelçilerine kıyasen 108 kuruş tayinat baha ve 42 kuruş hane icaresiyle toplamda “günlük 150 kuruş” verilmeye başlandığı ve bu ödemenin altı ay kadar devam ettiği görülmektedir. Bu da onun maslahatgüzarlıktan sonraki yeni görevine fevkalade ortaelçi olarak başladığını göstermektedir. Yine 1787 yılında savaşın başlamasının ardından Hertzberg Planı’nın uygulanması hususunda Ortaelçi Diez’in çalışmalarına yardım etmesi maksadıyla 1788’de *Colonel von Götze*, İstanbul’a gönderilmiş ve 1791 yılına değin İstanbul’da kalmıştır.⁷⁴ Götze, her ne kadar savaş sürecinde İstanbul’a gönderilse de fevkalade görevinin barış sürecine tesadüf etmesinden ötürü ikinci bölümde değerlendirilecektir.

Öte yandan 14 Eylül 1789’da III. Selim’in tahta çıkması sebebiyle Diez’in, Prusya kralı tarafından cülus tebriki hususunda farklı bir ücretle yeniden fevkalade ortaelçi olarak vazifelendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim bir vesikada⁷⁵ geçtiği üzere, diğer Hristiyan devletler tarafından cülus için elçi ve tebriknameler gelir iken Prusya kralı tarafından yeni bir elçi gönderilmemiş ve İstanbul’daki Ortaelçi Diez bu hususta görevlendirilmiştir. Elçi kendisine, günlük olarak cülus tebriki ile vazifelendirilmiş Leh elçisinin aldığı kadar tayinat (301 kuruş) bağlanmasını talep etmiş fakat bu kabul edilmemiştir. Bunun üzerine verilecek tayinata dair geçmiş muhasebe kayıtlarından elçinin ödenekleri incelenmiş ve 1787 yılı içerisinde aldığı günlük 150 kuruşa, 50 kuruş daha zam yapılarak elçiye tayinat baha ve hane icaresi olmak üzere “günlük 200 kuruş” bağlanmıştır. Ona bağlanan bu miktar, 15 Ağustos 1789 tarihinden 15 Nisan 1790 tarihine değin⁷⁶ ödenmiştir. Böylelikle de 243 gün yani sekiz ay kadar tayinat alan Diez, seleflerine oranla şimdiye değin en yüksek günlük ücret alan Prusya ortaelçisi olmuştur. Ortaelçi, 1 Şubat 1790 yılında imzalanan Osmanlı-Prusya İttifak Antlaşması’nda hükümetinin istediği şartları kabul ettiremediği gerekçesiyle geri çağırılmış ve Mayıs 1790 tarihinde ülkesine geri dönmüştür.

Yerine Prusya tarafından *Friedrich Ernst von Knobelsdorff* tayin edilmiş ve elçi 21 Nisan 1790 tarihinde İstanbul’a ulaşmıştır. Artık yeni elçi ile Götze, Diez’in yarım kalan görevini yerine getirmek için birlikte çalışacaklardır. Bu süreçte aldığı toplam tayinat baha ve hane icaresinden fevkalade ortaelçi statüsünde vazifelendirildiği anlaşılan Knobelsdorff’a, her ne kadar selefi Diez’e kıyasen ödenek talep etse de Avusturya ortaelçilerine kıyasen tayinat baha ve hane icaresi olmak üzere günlük 150 kuruş tahsis edilmiştir.⁷⁷ Ancak dört aydır İstanbul’da olduğunu ifade ettiği bir takririnde⁷⁸ elçi, selefi Diez’e kıyasen ödenek talebini yineleyerek bu

C.HR, 64/3173, 2 Haziran 1786 (1200.Ş.4); BOA, AE.SABH.I, 347/24245, 11 Temmuz 1786 (1200.N.14); BOA, AE.SABH.I, 329/22564, 14 Nisan 1787 (1201.C.25); BOA, AE.SABH.I, 199/13282 9 Şubat 1787 (1201.R.20).

⁶⁸ BOA, C.HR, 149/7448, 21 Ağustos 1787 (1201.Za.7).

⁶⁹ BOA, C.HR, 177/8806, 15 Kasım 1787 (1202.S.4); BOA, C.HR, 19/950, 21 Haziran 1788 (1202.N.17); BOA, C.HR, 148/7369, 19 Temmuz 1788 (1202.L.15); BOA, AE.SABH.I, 319/21561, 3 Ekim 1788 (1203.M.2); BOA, C.HR, 170/8493, 1 Aralık 1788 (1203.Ra.2); BOA, C.HR, 148/7392, 4 Mayıs 1789 (1203.Ş.8); BOA, C.HR, 180/8980, 1 Mart 1789 (1203.C.3); BOA, C.HR, 97/4820, 24 Eylül 1789 (1204.M.4).

⁷⁰ BOA, C.HR, 109/5410, 4 Kasım 1789 (1202.S.15).

⁷¹ Pavel Artemyevič Levaşov, *Esir Bir Rus Diplomatın Gözünden İstanbul-Pavel Artemyevič Levaşov’un Hatıraları (1763-1771)*, haz. Aleksey Vigasin, çev. İlyas Kemaloğlu, Eduard Khusainov, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, s. 65-69.

⁷² Örneğin bkz. “Yedikule’de misâfireten ikâmet iden Moskov ilçisi...”, BOA, C.HR, 109/5410, 4 Kasım 1789 (1202.S.15); “Yedikule’de misâfireten mukîm Moskov ilçisi...”, BOA, C.HR, 177/8806, 15 Kasım 1787 (1202.S.4).

⁷³ BOA, AE.SABH.I, 198/13265, 16 Şubat 1787 (1201.R.27); BOA, C.HR, 185/9206, 9 Mart 1787 (1201.Ca.19); BOA, AE.SABH.I, 329/22565, 13 Mart 1787 (1201.Ca.23); BOA, C.HR, 115/5747, 12 Nisan 1787 (1201.C.23); BOA, AE.SABH.I, 329/22656, 14 Nisan 1787 (1201.C.25); BOA, C.HR, 67/3347, 8 Haziran 1787 (1201.Ş.21). “... Asitâne-i Aliyye’de mukîm Prusya ilçisine 201 tarihinde devleti tarafından ortaelçilik rütbesi geldik de hitâm-ı maslahata dek Nemçe ilçisine kıyâs ile cânib-i mîriden ta’yînât ve hâne bahâ olmak üzere yevmiye yüz ellîşer gurus virilmiş olduğu eğerce der-kenâr olub ...”. BOA, HAT, 266/15476, 20 Eylül 1789 (1203.Z.29). Ayrıca elçinin mihmandan Mehmed’e tahsis olunan günlük 80 akçe için bkz. BOA, C.HR, 173/8647, 7 Nisan 1787 (1201.C.18); BOA, C.HR, 150/7456 10 Haziran 1787 (1201.Ş.23).

⁷⁴ Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, s. 30, 34, 36, 45-46; Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*, Güray Matbaacılık, İstanbul 1981, s. 150-151; Topaktas Üstüner, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak”, s. 277-278; Ayrıntılı bilgi için bkz. Uğur Kurtaran, “Heinrich Friedrich Von Diez’in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 75, N. 1, 2020, s. 127-162.

⁷⁵ “... maslahat vaktine göre nâ-münâsib olmağla ne emsâline ne Leh ilçisine kıyâs olunarak mukaddemâ kendüye virilen yüz elli gurusun üzerine elli dahî zam ile yevmiye ikşer yüz gurusu ilç-i mesfûr ister istemez tanzîmî irâde buyurulur yohsa Leh ilçisi müsüllü yevmiye üç yüz bir gurus virilmemesi fermân buyurulur ...”. BOA, HAT, 266/15476, 20 Eylül 1789 (1203.Z.29).

⁷⁶ BOA, Ali Emiri, Selim III, (AE.SSLM.III), 198/11859, 22 Aralık 1789 (1204.R.5); BOA, C.HR, 121/6035, 24 Ocak 1790 (1204.Ca.8); BOA, C.HR, 158/7851, 28 Şubat 1790 (1204.C.13); BOA, C.HR, 13/617, 30 Nisan 1790 (15.Ş.1204); BOA, C.HR, 63/3137, 14 Mayıs 1790 (1204.Ş.29).

⁷⁷ Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, s. 61-65; Topaktas Üstüner, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak”, s. 279.

⁷⁸ BOA, AE.SSLM.III, 399/23036, 7 Ocak 1790 (1204.R.20).

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

ısrarında başarıya ulaşacaktır. Nitekim onun, 14 Eylül 1790 tarihinden itibaren “*günlük 200 kuruş*” tayinat baha ve hane icaresi almaya başladığı vesikalardan⁷⁹ anlaşılmaktadır ki kendisine bağlanan bu miktar, 4 Nisan 1791’e kadar yedi ay boyunca ödenmiştir.⁸⁰

Elçinin Adı	Devleti	Rütbe ve Vazifesi	Görev Süresi	Ödenek Türü ve Miktarı	Ödenek Aldığı Süre
Baron de Herbert von Rathkeal (Peter Phillipp)	Avusturya	Ortaelçi (mukim)	1779-1788	12 kuruş tayinat baha (nafaka baha)	Görevinden ayrılışına değin
Gerhard Johan Balthasar von Heindenstam	İsveç	Maslahatgüzar (mukim)	1779-1782	Elimizdeki belgelerde ödenek saptanmadı	-
Gerhard Johan Balthasar von Heindenstam	İsveç	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade)	1782-1791	40+20=60 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Tam 280 gün; ortalama 9,5 ay
Gerhard Johan Balthasar von Heindenstam	İsveç	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade / ittifak tasdiknamesini isale memur olduğu için)	1790-1791	200 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	7 ay 20 gün; ortalama 7,5 ay
Georg Joseph Friedrich von Brentano	İsveç	Beyzade (bir süreliğine fevkalade / Rus savaşına binaen teknik bilgi vermek için)	1789-1791	80 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	15 ay 27 gün; ortalama 16 ay
Yakov Ivanovich Bulgakov	Rusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade)	1781-1782	108+42=150 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 9,5 ay
Yakov Ivanovich Bulgakov	Rusya	Ortaelçi (mukim)	1782-1787	12 kuruş tayinat baha (nafaka baha)	Yedikule’ye kapatılana değin
Yakov Ivanovich Bulgakov	Rusya	Ortaelçi (Yedikule’de mukim)	1787-1789	15 kuruş ve ardından 25 kuruş tayinat baha (nafaka baha)	Ülkesine dönene değin
Friedrich von Diez	Prusya	Maslahatgüzar (mukim)	1784-1786	Elimizdeki belgelerde ödenek saptanmadı	-
Friedrich von Diez	Prusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade)	1787-1790	108+42=150 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 6 ay
Friedrich von Diez	Prusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade / cülus tebriki için)	1789-1790	200 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Tam 243 gün; ortalama 8 ay
Friedrich Ernst von Knobelsdorff	Prusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade)	1790-...	150 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 4 ay
Friedrich Ernst von Knobelsdorff	Prusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade / talebi üzerine ücreti yenilendiği için)	1790-...	200 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 7 ay

Tablo 1: Hazırlık Süreci ve Savaş Dönemine (1779-1790) Tesadüf Eden Elçiler.

4. Barış Müzakereleri ve Antlaşmaları Sürecinde (1790-1794) Tayinat Uygulamaları

1787-1792 tarihleri arasında devam eden Osmanlı, Rus ve Avusturya savaşlarının sonlarına doğru, İmparator II. Leopold’un başvurusu sonucunda Prusya, İngiltere, Hollanda ile Avusturya arasında görüşmeler başladı.

⁷⁹ BOA, C.HR, 42/2080, 30 Aralık 1790 (1205.R.23); BOA, C.HR, 48/2351, 9 Şubat 1791 (1205.C.5); BOA, C.HR, 106/5290, 9 Nisan 1791 (1205.Ş.5).

⁸⁰ Topaktaş Üstüner, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak”, s. 280.

Yapılan müzakereler sonucunda, ilgili devletler arasında Osmanlı Devleti'ne dair 27 Temmuz 1790 tarihli Reichenbach Mutabakatı imzalandı. Bu doğrultuda Osmanlı-Avusturya arasında yapılacak olan barış müzakerelerini yürütmek için Prusya kralı tarafından murahhas elçi statüsünde tayin edilen *Marquis von Lucchesini*, Temmuz 1790'da Osmanlı ordugâhına ulaşmıştır. Ayrıca 1790 İttifak Antlaşması'nın tasdiknamesini iletmek ve Osmanlı-Avusturya barış görüşmelerini başlatmak maksadıyla tavassut ortaelçi statüsünde Prusya tarafından görevlendirilen Elçi *Graf Spiridion von Lusi* de Ağustos 1790 tarihinde Osmanlı ordugâhına varmıştır. Nitekim uzun uğraşlar sonucunda 18 Eylül 1790'da Osmanlı ile Avusturya arasında dokuz aylığına Yergöğü Mütarekesi imzalanırken 5 Aralık itibarıyla de Zıstovi'de iki devletin barış görüşmeleri başlamıştır.⁸¹

Prusya Fevkalade Ortaelçisi *Graf Spiridion von Lusi*'nin ittifak tasdiknamesini ulaştırdığı ve barışa tavassutluk etmek ile hayırlı bir mütarekenin imzalanmasını sağlamak amacıyla görevlendirildiği için kendisine “günlük 215 kuruş” ve başkâtibine ise 25 kuruş tayinat baha tahsis edilmiştir.⁸²

Uzun süredir devletin emelleri için İstanbul'da vazifesini icra etmiş olan ve o sıralarda Osmanlı ordugâhında görevli bulunan Prusya Elçisi *Colonel de Götze*'ye ise vazifesi ve derecesinin selefi oranında olmaması sebebiyle Lusi'ye verilenin yarısı kadar günlük 107,5 kuruş tayinat baha bağlanmıştır.⁸³ Ancak Götze'nin bu nisfi ücreti kabul etmediği⁸⁴ ve selefi veçhiyle “günlük 215 kuruş” tayinat aldığı görülmektedir. İlgili vesikalardan anlaşıldığı kadarıyla kendisine 1 Şubat 1791 tarihinden itibaren 1 Aralık 1791'e kadar belirli aralıklarla tayinat ödemesi aldığı tespit edilmiştir.⁸⁵ Nihayetinde elçi, 1791 senesinin sonunda ülkesine dönmüştür.⁸⁶

Prusya tarafından Osmanlı ordugâhına gönderilen Götze ve Ortaelçi Lusi'nin dışında yine antlaşma müzakerelerine katılması açısından murahhas elçi olarak atanan *Marquis von Lucchesini*'nin de aldığı sabit bir günlük tayinat baha pusulası elimizdeki belgelerde bulunmamaktadır. Örneğin bir vesikada⁸⁷, elçiye 8 Aralık 1790 itibarıyla mekûlât (yiyecek maddeleri), meşrûbât (içecek maddeleri) ile sair ihtiyaçları için Ordu-yı Hümayûn hazinesinden “aylık 500 kuruş” ödenek verileceği ifade edilmektedir. Burada, aylık verilecek olan 500 kuruşun yanında ayrıca ekmek, et, yağ ve odun gibi günlük verilen levâzîmât ve saraydar tayinatı ile toplam aylık 1124 kuruş ödeneğin dahi mihmandar eliyle verileceği beyan edilmektedir. Yine 7 Ocak 1791 tarihli yani bir ay sonrasında ait başka bir belgede⁸⁸ de aylık toplam 1350 kuruşun verileceği ifade edilmektedir. Bir başka vesikada⁸⁹ ise gerek elçinin ve gerek müsteşar ile başkâtibinin toplam aylık tayinat bedelleri olan 7608 kuruşun ordugâhta değil İstanbul'da ödeneceği ifade edilmektedir ki bu da 30 günden “günlük 253,6” kuruş yapmaktadır.

Nihayet 4 Ağustos 1791'de imzalanan Zıstovi Antlaşması'nın on üçüncü maddesi gereğince;⁹⁰ yeniden dostane ilişkilerin tesisi için iki devletin de birbirlerine ortaelçi seviyesinde temsilciler göndermesi kararlaştırılmıştır. Nitekim 1791 yılında kısa süreliğine görev yapmış *Bartholmaus Ritter von Testa*⁹¹ isimli maslahatgüzarın dışında *Baron de Herbert von Rathkeal (Peter Phillipp)*, 1791'de hem III. Selim'in cülusunu tebrik hem de bu amaçla mukim ortaelçi görevinde İstanbul'a tekrar tayin edilmiştir.⁹² Elçi, ikâmet elçiliği görevini 1802 yılına değin sürdürecektir. Buna karşılık Osmanlı tarafından ise Ebubekir Râtib Efendi ortaelçi unvanıyla Viyana'ya gönderilmiştir.⁹³ 13 Ağustos 1791 tarihli bir belgede⁹⁴ de Zıstovi Antlaşması'nın senetlerinin imzalanıp

⁸¹ Topaktaş Üstüner, “Osmanlı'da Elçileri Ağrlamak”, s. 281-282.

⁸² “... hem ittifâk tasdiknâmesini isâle ve hem iştişâre-i umûr-ı mülkiyeye ve hem tavassut ve hayr-ı mütâreke isâline me'mûriyetle geldiğinden taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ikrâm-en misl mesbûk olmayan veçhile yevmiye 215 gurus ta'yinât bahâ ile ...”. BOA, C.HR, 61/3001, 7 Şubat 1791 (1205.C.3). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 101/5022, 7 Aralık 1790 (1205.Ra.29); BOA, C.HR, 148/7384, 5 Ocak 1791 (1205.R.29).

⁸³ “... ilçilik ile kaldığı vakte bunun halli selefi gibi olmayub selefinin cihât-ı erba'a-ı mezkûr ile derecâtı olduğu müzâkeresi dermeyân olunarak ilç-i lâhik mûmâ-ileyhe selefinin tamâm-ı nisfi olmak üzere yevmiye yüz yedi buçuk gurus ta'yinât bahâ ile ...”. BOA, C.HR, 61/3001, 19 Şubat 1791 (1205.C.15).

⁸⁴ “... lakin ilç-i lâhik-i mesfûr benim selefimden farkım yokdur ve ana virilen her ne ise tamamca anı isterim deyü ...”. BOA, C.HR, 61/3001, 19 Şubat 1791 (1205.C.15).

⁸⁵ “Prusya Devleti'nin ordu-yı hümayûnda olan Colonel de Götze nâm ilçisinin gerek arz-ı i'timâdnâme eylediği günden nihâyet-i Ramazân-ı şerîfe gelince ta'yinât bahâsı olarak yevmiye iki yüz on beş gurusdan müctemi' olan...”. BOA, HAT, 206/10843, 29 Ağustos 1791 (1205.Z.29). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 66/3263, 1 Kasım 1791 (1206.Ra.4); BOA, C.HR, 30/1457, 7 Kasım 1791 (1206.Ra.10); BOA, C.HR, 25/1214, 12 Kasım 1791 (1206.Ra.15); BOA, C.HR, 117/5846, 18 Kasım 1791 (1206.Ra.21).

⁸⁶ BOA, C.HR, 37/1837, 30 Kasım 1791 (1206.R.3).

⁸⁷ “... ilç-yi mersûma gurre-i Rebiülâhir'den i'tibâriyle şehriyye beş yüz gurus ordu-yı hümayûn hazînesinden virilmek ve mihmândârın tertîb eylediği mezkûr-ı l-mikdâr nân ve lâhm ve ta'yinât-ı sâ'ire ve ücret dahi yine kendü ma'rifetiyle râyici üzete tedârik ve i'tâ olunmak için baş muhâsebe kayd ...”. BOA, C.HR, 35/1709, 24 Kasım 1791 (1205.Ra.27).

⁸⁸ BOA, C.HR, 162/8075, 3 Ocak 1792 (1205.Ca.8).

⁸⁹ BOA, C.HR, 48/2352, 13 Nisan 1791 (1205.S.9).

⁹⁰ BOA, A.DVNS.DVE.d, 59-3/6, 13 Ağustos 1791 (1205.Z.13).

⁹¹ Dışişleri Bakanlığı 1967 Yıllığı'nda, 1791 yılında kısa süreliğine görev yaptığı görülen *Bartholmaus Ritter von Testa* isimli bir maslahatgüzara dair elimizdeki perakende belgelerde herhangi bir kayıt bulunamamaktadır. Bkz. Dışişleri, age, s. 1040.

⁹² BOA, A.DVNS.NMH.d., 17/219, 23 Mart 1792 (1206.B.29).

⁹³ Ebubekir Râtib Efendi, *Nemçe Sefaretnamesi*, haz. Abdullah Uçman, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999, s. 14-15. Dışişleri, age, s. 1040. On üçüncü madde için bkz. Kurtaran, age, s. 269, 273.

⁹⁴ “... Nemçelî ile musâlahâ-yı mübâreke akd u temhîd ve tarafeyn murahhasları ma'rifetleriyle senedât te'âtî u mübâdele olunub karîben tasdiknâmeler dahî mübâdele olunacağına binâen murahhas efendilerin tahrirleri recâ üzere ber mu'tâd Asitâne-i Sa'âdet'de mukim olmak için Nemçe Devleti tarafından nasb olunacak ilçiyi Zıstovi'den alub Asitâne'ye getirmek üzere dergâh-ı âli gedüklülerinden Emin Ağâ

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

teati edildiği ve tasdiknamelerinin ise mübadele edilmesi için Nemçe tarafından İstanbul'a mukim elçi atanacağı belirtilmektedir. Bu hususta Osmanlı başkentine mukim ortaelçi olarak tayin edilen Herbert'in, iki devlet arasında sulh antlaşması imzalanmasındaki hizmetleri ve cülus tebriki vazifesine binaen kendisine imtiyaz tanınarak ortaelçilere ve büyükelçilere verilen tayinatın arasında bir ücret verilmesi kararlaştırılmıştır. İlk etapta fevkalade olarak tayin edilen elçiye, günlük 50 kuruş hane icaresi ve tek seferliğine verilecek olan 500 kuruş mefruşat bahaının yanında sadrazam tarafından günlük 225 kuruş tayinat baha ödenmesi önerilirken defterdar efendi tarafından ise günlük 200 kuruş tayinat baha tahsis edilmesi uygun bulunmuştur.⁹⁵ Fakat Herbert'e bu tekliflerin üzerinde bir meblağın bağlandığı anlaşılmaktadır. Elimizdeki bir vesikada⁹⁶, 20 Ekim 1791 itibarıyla kendisine bağlanan meblağın, 230 kuruş tayinat baha ve 50 kuruş hane icaresi ile toplamda “*günlük 280 kuruş*” olduğu görülmektedir. Belgede bu ödeneğin, altı ay kadar verildikten sonra kesileceği ifade edilse de en az 20 Temmuz'a değin⁹⁷ dokuz ay boyunca devam ettiği tespit edilebilmektedir. Bu miktar, yakın tarihlerdeki sabık Avusturya ve Rusya ortaelçilerine verilenlere oranla oldukça yüksek olsa da elçinin savaş sonrası dostluğu yeniden tesis etmek ve cülus tebrikinde bulunmak maslahatlarına binaen oldukça makul kabul edilebilir.

Bu süreçte İsveç tarafından Beyzade *Pehr Olof von Asp*, elçi olarak 1791 yılında İstanbul'a tayin edilmiş ve 1795 tarihine değin burada görevini sürdürmüştür.⁹⁸ 29 Ekim 1791 tarihli bir evrakta,⁹⁹ İsveç beyzadelerinden Aspa Bey isimli bir elçinin Vidin üzerinden İstanbul'a geleceği ve tayinatının yol üzerindeki kazalardan Mihmandarı Yahya eliyle ödeneceği ifade edilmektedir. Neticede ilgili belgelerden,¹⁰⁰ Kasım ayında İstanbul'a ulaştığı anlaşılan fevkalade elçi Asp'a, 15 Kasım 1791 tarihi itibarıyla ve altı ay sonunda kesilmesi şartıyla tayinat baha ile hane icaresi olarak “*günlük 100 kuruş*” tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

Fakat III. Gustav'ın 1792'de ölmesi üzerine yerine oğlu IV. Gustav Adolf tahta oturmuş ve Elçi Asp, fevkalade ortaelçi rütbesiyle cülus tebliğini iletmesi için yeniden görevlendirilmiştir. Bir belgede,¹⁰¹ elçiye ilk etapta sabık İsveç elçilerine oranla oldukça düşük bir ücret olarak günlük 60 kuruş tayin olunduğu belirtilmektedir. Bunun üzerine elçi, tercümanı Muradçe vasıtasıyla tayinat baha ile hane icaresi olarak yeniden “*günlük 100 kuruş*” tahsis edilmesini talep etmiştir. Nitekim bu talebinin, namelerini takdiminden sonra kabul olduğu anlaşılan ortaelçiye ödeme, 19 Ocak 1793 tarihinden itibaren 9 Temmuz'a kadar¹⁰² yaklaşık altı ay boyunca yapılmıştır.

Ocak 1792'de imzalanan Yaş Antlaşması'nın ardından 1792'de Rusya tarafından maslahatgüzar unvanıyla *Aleksandr Seuenoviç Chvostov* ve ilgili antlaşmanın onuncu maddesi gereği 1793'te fevkalade büyükelçi statüsünde *Mihail Illarionoviç Golonişev-Kutuzov* İstanbul'a gönderilirken karşılığında Mustafa Rasih de fevkalade büyükelçi olarak Petersburg'a tayin edildi. Bundan sonra hem maslahatgüzar hem de fevkalade büyükelçi, 1794'e kadar İstanbul'daki vazifesini sürdürdü.¹⁰³ 16 Haziran 1792 tarihli bir vesikadan¹⁰⁴ anlaşıldığı üzere *Rus Maslahatgüzarı Aleksandr Seuenoviç Chvostov*'a, tayinat baha ve hane icaresi olmak üzere “*günlük 52 kuruş*” ve tek seferlik mefruşat baha olarak 2000 kuruş tahsis edilmiştir.

Öte yandan Rasih Efendi'ye karşılık atanan *Rus Büyükelçisi Mihail Illarionoviç Golonişev-Kutuzov*'a dair Eflak Voyvodası Aleksandr'a gönderilen bir hükümde¹⁰⁵, büyükelçinin 1793 senesi Mart ayının sonlarına doğru hududa ulaşacağı ifade edilse de elçilerin mübadelesi ancak Haziran 1793 tarihinde gerçekleşebilmiştir. Bu mübadeleden sonra büyükelçi, 14 Haziran'da İstanbul'a doğru harekete geçmiş ve nihayet Ekim ayında başkente

mihmândar nasb u ta'yîn olunub BOA, C.HR, 155/7719, 20 Aralık 1790 (1205.R.13). Ayrıca bkz. BOA, *Cevdet, Askeriye, (C.AS)*, 1187/52987, 11 Eylül 1791 (1206.M.12); BOA, C.HR, 154/7666, 11 Eylül 1791 (1206.M.12); BOA, C.HR, 103/5138, 28 Eylül 1791 (1206.M.29).

⁹⁵ BOA, *HAT*, 185/8630, 29 Ağustos 1791 (1205.12.29).

⁹⁶ BOA, C.HR, 48/2392, 21 Nisan 1792 (1206.Ş.28). Mihmandarı Mehmed Emin Ağa'ya verilen günlük 80 akçe için bkz. BOA, C.HR, 100/4964, 14 Nisan 1792 (1206.Ş.21).

⁹⁷ BOA, C.HR, 108/5366, 21 Temmuz 1792 (1206.Z.1).

⁹⁸ *Dışişleri, age*, s. 1076.

⁹⁹ BOA, C.HR, 85/4228, 29 Ekim 1791 (1206.Ra.1). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 147/7328, 4 Mayıs 1791 (1205.N.1).

¹⁰⁰ “... bu def'a gelen İsveç ilçisi mümâ-ileyhe yevmiye yüz gurus ta'yînât bahâ ve icâre-i hânesi tertib ü tanzim ...”, BOA, C.HR, 25/1219, 28 Mayıs 1792 (1206.L.6). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 186/9273, 29 Mart 1792 (1206.Ş.5). Mihmandarı Yahya Bey'e verilen günlük 80 akçe nafaka için bkz. BOA, C.HR, 178/8883, 29 Ekim 1791 (1206.Ra.1); BOA, C.HR, 116/5775, 26 Mayıs 1792 (1206.L.4).

¹⁰¹ BOA, *HAT*, 270/15785, 18 Ağustos 1792 (1206.Z.29).

¹⁰² BOA, C.HR, 114/5675, 19 Haziran 1793 (1207.Za.10); BOA, C.HR, 145/7231, 22 Eylül 1793 (1208.S.15). Mihmandarı Abdullah Ağa'ya verilen günlük 80 akçe nafaka için bkz. BOA, C.HR, 155/7746, 22 Eylül 1792 (1207.S.5); BOA, C.HR, 149/7409, 29 Eylül 1792 (1207.S.12); BOA, C.HR, 18/887, 11 Nisan 1793 (1207.Ş.29); BOA, C.HR, 93/4616, 8 Temmuz 1793 (1207.Za.29). İki divan çavuşuna verilen günlük 60 akçe nafaka için bkz. BOA, C.HR, 89/4415, 22 Mart 1793 (1207.Ş.9).

¹⁰³ *Dışişleri, age*, s. 1096; Halil İnalcık, “Yaş Muahedesinde Sonra Osmanlı-Rus Münasebetleri-Rasih Efendi ve Ceneral Kutuzov Elçilikleri”, *DTCF Dergisi*, C. 4, S. 2, 1946, s. 196-198; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, yay. Bekir Sıtkı Baykal, TTK, Ankara 1968, s. 248.

¹⁰⁴ BOA, C.HR, 182/9064, 16 Haziran 1792 (1206.L.25). Ayrıca bkz. BOA, C.HR, 72/3566, 8 Aralık 1792 (1207.R.23); BOA, C.HR, 159/7942, 12 Ağustos 1793 (1208.M.4). Maslahatgüzarın yolculuk esnasında alacağı tayinata dair bkz. BOA, C.HR, 33/1644, 13 Ocak 1792 (1206.Ca.18).

¹⁰⁵ BOA, *AE.SSLM.III*, 119/7211, 11 Ocak 1793 (1207.Ca.28). Ayrıca elçinin yolculuk esnasında alacağı tayinata dair bkz. BOA, *AE.SSLM.III*, 354/20329, 16 Aralık 1792 (1207.Ca.2); BOA, *AE.SSLM.III*, 367/20990, 18 Aralık 1792 (1207.Ca.4); BOA, *AE.SSLM.III*, 355/20346, 27 Mayıs 1793 (1207.L.16).

ulaşmıştır.¹⁰⁶ Eldeki verilerde Kutuzov’a İstanbul’da tahsis edilen tayinata ait en erken kayıt, 7 Ekim 1793 tarihine aittir. Belgeden¹⁰⁷ anlaşıldığı üzere elçiye, kaldığı süre zarfında tayinat baha ve iane olarak “*günlük 600 kuruş*” ücret ödenmiştir. Kutuzov’a tahsis edilen bu miktarın oldukça yüksek olması, onun barışın yeniden tesisi görevini üstlenmesi ve sahip olduğu rütbesi ile doğru orantılıdır.

Elçinin Adı	Devleti	Rütbe ve Vazifesi	Görev Süresi	Ödenek Türü ve Miktarı	Ödenek Aldığı Süre
Colonel von Götze	Prusya	Elçi (bir süreliğine fevkalade)	1788-1791	215 kuruş tayinat baha	-
Graf Spiridion von Lusi	Prusya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade / ittifak antlaşmasının tasdiknamesini isale memur ve barış ant. tavassut olduğu için)	1790-...	240 kuruş tayinat baha (215 kuruşu kendine, 25 kuruşu serkatibine)	-
Maquiz von Lucchesini	Prusya	Elçi (bir süreliğine fevkalade / barış antlaşması için murahhas)	1790-...	Aylık 500 kuruş ücret ile günlük belirli miktar levazımat tayinatı	-
Bartholmaus Ritter von Testa	Avusturya	Maslahatgüzar (mukim)	1791-1791	Elimizdeki belgelerde ödenek saptanmadı	-
Baron de Herbert von Rathkeal (Peter Phillipp)	Avusturya	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade ve mukim / cülus tebriki ve Zıştovi Ant. gereğince gönderilmiştir)	1791-1802	230+50=280 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 6 ay
Pehr Olof von Asp	İsveç	Elçi / beyzade (bir süreliğine fevkalade)	1792-1793	100 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	En az 6 ay
Pehr Olof von Asp	İsveç	Ortaelçi (bir süreliğine fevkalade / cülus tebliği için)	1793-1795	100 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	Ortalama 6 ay
Aleksandr Seuenoviç Chvostov	Rusya	Maslahatgüzar (mukim)	1792-1794	İlk 15+22=37 kuruş ve sonra 30+22=52 kuruş tayinat baha ve hane icaresi	-
Mihail Illarionoviç Golonişev-Kutuzov	Rusya	Büyükelçi (bir süreliğine fevkalade / Yaş Ant. gereğince gönderilmiştir)	1793-1794	600 kuruş tayinat baha ve iane	-

Tablo 2: Barış Müzakereleri ve Antlaşmaları Sürecine (1790-1794) Tesadüf Eden Elçiler.

SONUÇ

Hazırlık süreci ve savaş dönemi (1779-1790) değerlendirildiğinde; bunun yukarıda bahsedilen üç argüman ve bunların şekillendirdiği denge siyaseti üzerinden yapılması gerekmektedir. Nitekim bu dönemde, elçilere verilen miktarlar arasında kaide gereği emsal meblağlar bulunmakla birlikte büyük farklılıkların da olduğu görülmektedir. Belgelerde, İstanbul’a gelen elçilere, yapılacak olan ödemeler hesaplanırken onların kendi devletinin veya başka devletlerin aynı rütbe ve görevdeki sabık elçilerine kıyasen benzer ödemeler yapıldığı açıkça beyan edilmektedir. Bu durum belirli bir kurala göre ödemelerin yapıldığını gösterse de özellikle incelediğimiz bu savaş döneminde, müttefik ve tavassut elçilerine bazı iltimasların tanındığı da görülebilmektedir. Buradan hareketle bu süreçte elçilerin bağlı oldukları devletin askerî gücü, Osmanlı ile dostluk ilişkileri ve dönemsel şartlar gibi üç argümanın da miktarların belirlenmesinde ve denge siyasetinin şekillenmesinde büyük ölçüde etkili olduğu

¹⁰⁶ İnalçık, *agm*, s. 198.

¹⁰⁷ “... Rusya Devleti’nin fevkâl’âde büyükelçisi Illarionoviç General ve Kovalir Golonişev Kutuzov câniblerine i’tâ olan iki küt’a sûret-i defter mücebince tahsis buyurulan bahâ-yı ta’yinât ma’ân i’âne ile yevmiye altışar yüz gurus mâh-ı Rebiülevvel’in guresinden i’tibâriyle mâh-ı mezbûrun nihâyetine gelince bir aylık ta’yinât yevmiyesi i’tâ buyurulması bâbında ...”, BOA, C.HR, 56/2800, 2 Aralık 1793 (1208.R.27).

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

tespit edilmiştir. Bilhassa İsveç ile yapılan 1789 İttifak Antlaşması, bu dönemde İsveç elçilerine daha fazla iltimas ve hürmet gösterilmesine neden olmuştur.

Barış müzakereleri ve antlaşmaları süreci (1790-1794) incelendiğinde de yine bu dönemde de rütbelerin yanında üç argümanın etkili olduğu görülmektedir. İlk olarak Barış görüşmeleri esnasında Prusya elçilerine yapılan harcamalar, ittifak tasdiknamesini ulaştırmaları, antlaşma için tavassut ve Murahhas olarak olağanüstü görev almaları sebebiyle selef ve İsveç elçilerine oranla çok daha yüksek seviyelerdedir. Bu duruma Osmanlı'nın İsveç'e savaşa katılması halinde söz verdiği parayı tam olarak ödeyememesi, askerî gücüne güvendiği Prusya ile ittifak imzalaması (1 Şubat 1790) ve İsveç'in yenilerek Osmanlı'dan bağımsız bir şekilde Rusya ile barış imzalaması (14 Ağustos 1790-Varala Barışı) gibi sebeplerin etkili olduğu aşikârdır. Nitekim 1789 Osmanlı-İsveç İttifak Antlaşması'nın ikinci maddesine göre müttefik devletler birbirlerinden bağımsız olarak Rusya ile barış antlaşması imzalamayacaktı.

1791'den itibaren barış antlaşmalarının imzalanmasıyla birlikte ise Rusya ve Avusturya elçilerine daha cömert davranılmaya başlanmıştır. Örneğin Zıştovi Antlaşması gereğince dostluğun yeniden sağlanması amacıyla ve III. Selim'in cülusunu tebrik için Avusturya tarafından tayin edilen Ortaelçi Herbert'e, günlük 280 kuruş tayinat baha ve hane icaresi tahsis edilmiştir. Elçiye tahsis edilen bu miktarın, rütbesi ve cülus tebriki vazifesinden ziyade Osmanlı yönetiminin barışı korumak istemesi ile doğru orantılı olduğu düşünülebilir. Öte yandan yine Yaş Antlaşması gereğince atanan Büyükelçi Kutuzov'a da oldukça yüksek bir meblağ olan günlük 600 kuruş tayinat baha ve ianenin ödendiği görülmektedir. Buradan, Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü denge siyasetini ve ödenen tayinat miktarlarını şekillendirmesi bakımından esas alınan başta dostluk ilişkileri olmak üzere üç argümanın da bu süreçte etkili olduğu anlaşılmaktadır. Zira Osmanlı Devleti'nin, yenilmiş olmasına rağmen daha fazla toprak kaybı yaşamamak adına hasım devletler ile dostluğu sağlayıp problemlerini barış yoluyla ve dengeli bir siyasetle çözmesi gerekiyordu.

Sulh antlaşmalarının imzalanmasıyla birlikte dönemsel şartlar da değişim göstermiş ve böylece savaşılan devletlerle dost olunması sebebiyle Avusturya ve Rusya elçilerine daha fazla iltimas gösterilmeye başlanmıştır. Nitekim barış antlaşmasının imzalanmasından sonra bu devletlerin elçilerine verilmeye başlanan tayinat miktarlarının, müttefik devletlerinkine şimdiye değin verilmiş olan miktarlara oranla çok daha yüksek seviyelerde olduğu göze çarpmaktadır. Bu duruma sebep olarak iki hususu öne çıkartabiliriz. İlk olarak bu elçilerin, barış durumuna geçilmesi ve sulhun korunması amacıyla gelmelerinden ötürü bu tarz yüksek meblağlar aldıkları anlaşılmaktadır. İkinci sebep ise Avusturya orta elçisinin büyükelçi muamelesi görmesi ve Rus elçisinin ise doğrudan büyükelçi rütbesiyle tayin edilmesidir.

Elçilerin aldıkları tayinat ödemelerinin süreleri hakkında ise bir çıkarım yapmak oldukça zordur. İncelenen savaş sürecinde fevkalade elçilere kaide gereği altı ay ödenmesi planlanan tayinat ücretlerinin, genellikle bu süreden daha fazla ödendiği görülmekte fakat bu durumun, herhangi bir argümanla doğrudan ilişkisi olmadığı gözlemlenebilmektedir. Nitekim iki dönemde incelenen bu savaş sürecinde, hem müttefik hem de savaşılan devletlere tayinat ödemeleri yapılırken genellikle yanlışlıkla ya da bilinçli bir şekilde altı ay kuralı aşılmıştır. Yani bu durum, tespit edilebildiği ölçüde oldukça yaygın bir uygulamadır. Fakat burada en dikkat çekici örnek; İsveç tarafından müttefikliğe binaen askerî teknik bilgi vermek üzere Osmanlı ülkesine gelen Brentano'ya tahsis edilen tayinatın süresinin 15 ay 27 gün olmasıdır. Bu süre, diğer elçilere kıyasla oldukça uzun bir aralığı ve üç argüman çerçevesinde sağlanan iltimas için de en güzel örneklerden birini teşkil etmektedir. Nitekim Brentano'ya yapılan bu ödemeler, şartların değişmesi sebebiyle yukarıda da değinildiği üzere kesilecektir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

There are some studies on the treatment of foreign ambassadors in the Ottoman Empire, their tayinat and expenses. However, there are very few studies on the comparison of the treatment and expenses of the ambassadors of the states involved in these processes in the axis of war and peace negotiations. As a matter of fact, in this study, within the framework of the intensive relations between the Ottoman Empire and the ambassadors of Russia, Austria, Sweden and Prussia during the wars of 1787-1792, the treatment of these ambassadors and especially their daily tayinat payments will be determined. These ambassadors will be analysed in two periods: those corresponding to the preparatory period and the time of the war, and those who came during the peace negotiations and treaties. From this point of view, the amounts of tayinat received by the ambassadors of the four states in this period will be compared and evaluated diplomatically between their predecessors and the ambassadors of other states.

The problematic of this study is to identify and compare the differences in the treatment of the ambassadors of the aforementioned states in Istanbul during the war period, especially in the amount and duration of the tayinat paid. As a matter of fact, during the solution of this problematic, three main arguments such as the military power of these states, their friendship with the Ottoman Empire and the periodic conditions (war, peace, military or

economic) will be taken as basis in terms of their impact on the formation of differences. Our hypothesis and expectations are that the attitudes of these four countries towards the Ottoman Empire and the amount of tayinat paid to their ambassadors are directly proportional, that is, the amount and duration of the tayinat differ from each other.

Methodology

Firstly, in the introduction part of the study, information about the transformations in the diplomatic history of the Ottoman Empire is given. Secondly, the developments that led to the wars of 1787-1792 and the goals and actions of the states are outlined. Thirdly, the concepts and methods of tayinat were briefly explained. Finally, the war period was analysed and evaluated under two headings: *the preparatory process and the war period* and *the process of peace negotiations and treaties*. The comparison is based on three main arguments: *the military power of the relevant states, friendly relations with the Ottoman Empire* and *periodical conditions*. Ottoman archival documents are used to evaluate this process.

Results and Conclusion

When *the preparatory and the war period (1779-1790)* is evaluated, this should be done through the three arguments mentioned above and the balance policy shaped by them. As a matter of fact, in this period, it is observed that the amounts paid to the ambassadors, although there were equivalent amounts as a matter of principle, there were also great differences. When calculating the payments to be made to ambassadors arriving in Istanbul, it is clearly stated that similar payments are made to the ambassadors in comparison to the former ambassadors of their own state or other states of the same rank and duty. Although this situation shows that payments were made according to a certain rule, it can also be seen that some favours were granted to allied and concession ambassadors, especially during this war period. From this point of view, it has been determined that three arguments such as the military power of the state to which the ambassadors were attached, their friendly relations with the Ottoman Empire and the periodic conditions were largely effective in determining the amounts and shaping the balance policy. In particular, the 1789 Treaty of Alliance with Sweden led to greater favouritism and deference to Swedish ambassadors in this period.

When *the Peace negotiations and treaties process (1790-1794)* is analysed, it is seen that three arguments besides ranks were also effective in this period. Firstly, the expenditures made to the Prussian ambassadors during the peace negotiations were much higher than those of their predecessors and Swedish ambassadors due to the fact that they delivered the ratification of the alliance and took on an extraordinary duty as negotiators and negotiators for the treaty. It is obvious that the Ottoman Empire's inability to pay Sweden the full amount of money it had promised in case Sweden joined the war, its signing an alliance with Prussia, whose military power it trusted (1 February 1790), and Sweden's defeat and signing peace with Russia independently of the Ottoman Empire (Varala Peace of 14 August 1790) were effective in this situation. As a matter of fact, according to the second article of the 1789 Ottoman-Swedish Treaty of Alliance, the allied states were not to sign a peace treaty with Russia independently of each other.

With the signing of the peace treaties, the periodic conditions also changed and thus, the Austrian and Russian ambassadors started to be shown more favouritism due to their friendship with the warring states. As a matter of fact, after the signing of the peace treaty, it is noticeable that the amounts of tayinat given to the ambassadors of these states were much higher than the amounts given to the ambassadors of the allied states. We can emphasise two reasons for this situation. Firstly, it is understood that these ambassadors received such high sums because they had come for the purpose of establishing and maintaining a state of peace. The second reason is that the Austrian middle ambassador was treated as an ambassador and the Russian ambassador was directly appointed with the rank of ambassador.

It is very difficult to draw conclusions about the duration of the tayinat payments received by the ambassadors. It is observed that the tayinat payments, which were planned to be paid to the ambassadors for six months in accordance with the rule, were usually paid more than this period, but it can be observed that this situation is not directly related to any argument. As a matter of fact, during the war period analysed in the two periods, the six-month rule was usually exceeded either accidentally or deliberately while making tayinat payments to both allied and belligerent states. In other words, this situation is a quite common practice to the extent that it can be detected. However, the most striking example here is the 15 months and 27 days of tayinat allocated to Brentano, who came to the Ottoman country by Sweden to provide military technical information on the basis of alliance. This period is quite long compared to other ambassadors and constitutes one of the best examples of the favouritism provided within the framework of the three arguments. As a matter of fact, these payments made to Brentano will be discontinued due to the change of circumstances, as mentioned above.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Ali Emiri, Abdülhamid I*, 319/21561; 198/13265; 329/22565; 329/22656; 177/11784; 270/18172; 347/24245; 329/22564; 199/13282; 132/8841; 154/10355; 199/13317; 215/14200; 236/15748; 255/17134; 276/18544; 346/24231; 62/4389.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Ali Emiri, Selim III*, 119/7211; 354/20329; 367/20990; 355/20346; 399/23036.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Bab-ı Asaî, Düvel-i Ecnebiye Defterleri*, 49/1; 59/3; 83/1.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Bab-ı Asaî, Name-i Hümayun Defterleri*, 4; 7; 8; 9.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Cevdet, Askeriye*, 1187/52982; 1187/52987.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Cevdet, Hariciye*, 147/7336; 161/8002; 100/4964; 106/5274; 108/5366; 109/5410; 114/5668; 25/1214; 30/1457; 117/5846; 66/3263; 103/5138; 154/7666; 185/9206; 173/8647; 150/7456; 67/3347; 114/5672; 114/5675; 116/5775; 117/5840; 13/617; 13/617; 121/6035; 158/7851; 63/3137; 14/658; 14/687; 115/5747; 145/7231; 147/7328; 149/7448; 155/7719; 155/7746; 149/7409; 18/887; 93/4616; 158/7855; 158/7884; 159/7942; 16/8014; 161/8014; 162/8075; 166/8257; 167/8332; 170/8456; 170/8456; 177/8806; 19/950; 148/7369; 170/8493; 148/7392; 180/8980; 97/4820; 181/9009; 179/8946; 183/9106; 64/3173; 182/9064; 186/9273; 25/1219; 25/1219; 33/1644; 35/1709; 37/1837; 4/175; 42/2080; 48/2351; 106/5290; 48/2352; 48/2392; 56/2800; 59/2913; 61/3001; 61/3001; 61/3001; 61/3001; 101/5022; 148/7384; 62/3091; 69/3402; 72/3566; 85/4228; 89/4415; 92/4567; 97/4804; 97/4804.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, *Hatt-ı Hümayun*, 206/10843; 266/15476; 1649/06; 1395/55854; 1403/56679; 1430/58563; 1431/58575; 1431/58576; 1431/58583; 1450/52; 1649/06; 179/7980; 179/7980; 185/8630; 209/11107; 227/12624; 227/12624; 228/12755; 228/12755; 228/12755; 228/12755; 270/15785; 270/15785.

2. Yayınlanmış Eserler

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2009.

BEYDİLLİ, Kemal, “İgnatius Mouradgea d’Ohsson (Muradcan Tosunyan)”, *Tarih Dergisi*, S. 34, 1984, s. 247-314.

BEYDİLLİ, Kemal, “Yaş Antlaşması”, *DİA*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, ss. 443-447.

BEYDİLLİ, Kemal, “Ziştovi Antlaşması”, *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, ss. 467-472.

BEYDİLLİ, Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı: Meydana Gelişi-Tahlili-Tatbiki*, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1981.

BEYDİLLİ, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar-XVII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1981.

CAN, Mustafa, *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti’nde Yabancı Elçiler)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2019.

CEZAR, Mustafa, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, C. 5, Güven Yayınevi, İstanbul 1971.

ÇİFTÇİ, Hilal, “Osmanlı Devleti’nin XVIII. Yüzyılda Diplomasi Alanında Geçirdiği Değişimin Diplomatik Dile Yansıması”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. III, 1-5 Ekim 2018/Ankara, haz. Semiha Nurdan, Muhammed Özler, Ankara 2022, ss. 681-694.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

DERNSCHWAM, Hans, *İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü*, çev. Prof. Dr. Yaşar Önen, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

DIŞİŞLERİ, *DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI 1967 YILLIĞI*, haz. Hamid Aral, Ankara Basım ve Ciltevi, Ankara 1968.

DÖNMEZ, Ahmet, “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’ya Yeniden Tesisi 1832-1841”, *Prof. Dr. Fahir Armaoğlu’na Armağan*, ed. Ersin Emel, TTK, Ankara 2008, ss. 153-182.

EBUBEKİR RÂTİB EFENDİ, *Nemçe Sefaretnamesi*, haz. Abdullah Uçman, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999.

İNALCIK, Halil, “Yaş Muahedesinde Sonra Osmanlı-Rus Münasebetleri-Rasih Efendi ve Ceneral Kutuzov Elçilikleri”, *DTCF Dergisi*, C. 4, S. 2, 1946, ss. 195-203.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2009.

KÂMİL PAŞA, *Târih-i Siyasî-i Devlet-i Âliyye-i Osmâniyye*, C. 2, Matbaa-i Ahmed İhsan, İstanbul H. 1325.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, TTK, Ankara 2007.

KOÇAK, Zülfiye, “1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşında Değişen Dengeler ve Yaş Antlaşması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXXII, S. 2, 2017, ss. 459-490.

KOÇAK, Zülfiye, “Son Osmanlı-Avusturya Mücadelesinde Değişen Dengeler ve Zıştovi Antlaşması”, *Gazi-Akademik Bakış*, C. 11, S. 22, 2018, ss. 261-289.

KURTARAN, Uğur, “Belgrad Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Avusturya ve Rus Elçilerinin Ağırlanması”, *Uluslararası Türkiye Vizyonu Kongresi (UTVİK-2019)*, ed. Bahar İşigüzel, Altın Koza Yayınları, Ankara 2019, ss. 307-315.

KURTARAN, Uğur, “Heinrich Friedrich Von Diez’in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 75, N. 1, 2020, ss. 127-162.

KURTARAN, Uğur, “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açısından Değerlendirilmesi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 35, S. 60, 2016, ss. 97-139.

KURTARAN, Uğur, “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 37, S. 63, 2018, ss. 331-370.

KURTARAN, Uğur, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar ile Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme”, *OTAM*, S. 38, 2015, ss. 107-139.

KURTARAN, Uğur, *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri*, Ukde Yayınevi, Kahramanmaraş 2009.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, TTK, Ankara 2013.

LEVAŞOV, Pavel Artemyevich, *Esir Bir Rus Diplomatın Gözünden İstanbul-Pavel Artemyevich Levaşov’un Hatıraları (1763-1771)*, haz. Aleksey Vigasin, çev. İlyas Kemaloğlu, Eduard Khusainov, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

MERCAN, Mehmet, *Katerina Tarihi*, Öncü Basımevi, Ankara 2010.

ORTAYLI, İlber, *Avrupa ve Biz*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih-İlk Çağlardan 1918’e*, İmge Kitabevi, Ankara 2003.

SAVAŞ, Ali İbrahim, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi”, *Osmanlı*, C. 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss. 643-657.

SAVAŞ, Ali İbrahim, *Osmanlı Diplomasisi*, 3F Yayınevi, İstanbul 2007.

TOPAKTAŞ ÜSTÜNER, Hacer, “Babıali’nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (18. Yüzyıl)”, *Near East Historical Review*, C. 11, S. 2, 2021, ss. 1-18.

TOPAKTAŞ ÜSTÜNER, Hacer, “Osmanlı Diplomasisinde ‘Tayinat’ Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10, S. 1, 2015, ss. 31-49.

TOPAKTAŞ ÜSTÜNER, Hacer, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak: Prusya Elçileri Örneğinde Tayinat Uygulamaları”, *Avrupa Tarihinde Türk Eli: Doç Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, ed. Ramazan Acun, Serhat Küçük, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, ss. 271-287.

TURAN, Namık Sinan, *İmparatorluk ve Diplomasi-Osmanlı Diplomasisinin İzinde*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, Der Yayınları, İstanbul 2013.

UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, yay. Bekir Sıtkı Baykal, TTK, Ankara 1968.

1787-1789 SAVAŞLARI SÜRECİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE TAYİNAT UYGULAMALARI

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/I, TTK, Ankara 2011.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV/II, TTK, Ankara 2011.

ÜNVER, Mustafa, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Diplomasinin Dönemsel Gelişimi Ekseninde Osmanlı-İsveç İlişkileri", *Yeni ve Yakın Çağlarda Osmanlı Diplomasisi*, ed. Ahmet Dönmez, Grafiker Yayınları, Ankara 2019, ss. 57-106.

ÜNVER, Mustafa, *18. Yüzyılda Osmanlı-İsveç Diplomatik İlişkileri*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karaman 2018.

ÜSTÜNDAĞ ÖZDEMİR, Nagehan, "Thomas Thornton (2015). Bir İngiliz Tacirin İzlenimleriyle Osmanlıda Siyaset, Toplum, Din, Yönetim (1793-1807). Çev. Ercan Ertürk. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay", *Bilgi-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 90, 2019, ss. 245-254.

YURDUSEV, Nuri, "Karlofça Antlaşması ve Diplomasi Tarihi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, S. 4, 2006, ss. 1-6.

YÜKSEL, Sinan, "1781 Rus-Avusturya İttifakı ve Grek Projesi", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 23, İstanbul 2013, ss. 99-122.

YÜKSEL, Sinan, "Küçük Kaynarca'dan Yaş Antlaşmasına Kadar Eflak-Boğdan Üzerinde Osmanlı-Rus Nüfuz Mücadelesi", *Belleten*, S. 297, 2019, ss. 605-632.

ZİNKEİSEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 6, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2011.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>